

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Інститут заочного та дистанційного навчання

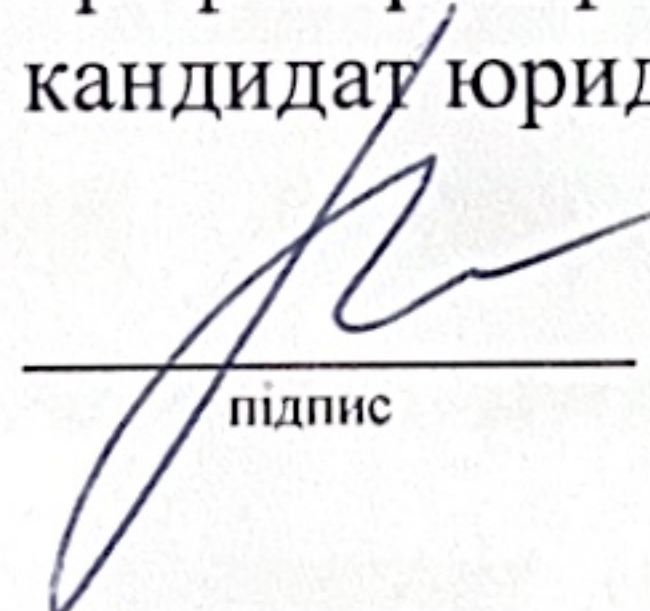
Кафедра поліцейської діяльності

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра

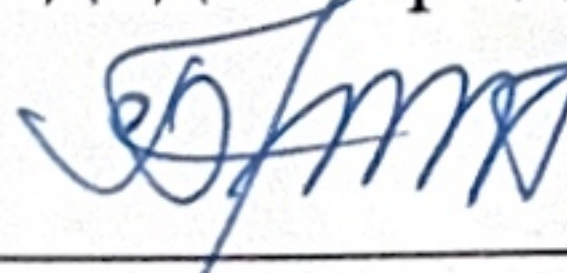
на тему: «Організаційно-функціональне забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України»

Виконав: здобувач 2 курсу 1 групи
Спеціальність 281
«Публічне управління та адміністрування»
Кутепов Андрій Вадимович
Індивідуальний навчальний план № 1456 П.С. МПУН
Мобільний телефон: +38

Науковий керівник:
професор кафедри поліцейської діяльності
кандидат юридичних наук, доцент

Василь ВАРИВОДА
підпис

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«04» 12 2025 р., протокол № 25
завідувач кафедри поліцейської діяльності
кандидат юридичних наук, професор

Сергій БРАТЕЛЬ
(підпис)

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	9
1.1. Правове забезпечення службової дисципліни в Національній поліції.....	9
1.2. Актуальні питання та особливості забезпечення службової дисципліни та законності в діяльності поліцейських.....	23
Висновки до розділу I.....	35
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ І ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	39
2.1. Особливості застосування заохочень та дисциплінарних стягнень відносно поліцейських.....	39
2.2. Особливості відповідальності поліцейських.....	49
Висновки до розділу II.....	56
РОЗДІЛ III. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛУЖБОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 60	
3.1. Міжнародний досвід забезпечення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах поліції.....	60
3.2. Напрями вдосконалення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах Національної поліції України.....	74
Висновки до розділу III.....	81
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Організаційно-функціональне забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України набуває особливої ваги в умовах забезпечення належного стану державної дисципліни.

Згідно зі статтею 3 Конституції України, держава несе відповідальність перед людиною за результати своєї діяльності, а забезпечення та захист прав і свобод людини визначено її основним обов'язком.

З метою реалізації цього фундаментального принципу статтею 19 Конституції України визначено обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб здійснювати свою діяльність виключно на підставі, у межах наданих повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України.

Водночас втілення положень, закріплених у зазначених статтях, є неможливим без ефективного контролю за дотриманням вимог законодавства всіма суб'єктами публічного права. Це передбачає утвердження в громадянському суспільстві державної дисципліни, що ґрунтується на обов'язку кожного суб'єкта належно виконувати покладені на нього функції, не перевищувати межі своїх повноважень, не порушувати права та законні інтереси інших осіб, а також виявляти ініціативність і відповідальність у здійсненні службової діяльності.

Наслідком забезпечення належного рівня державної дисципліни є підтримання громадського порядку, який проявляється у встановленому та врегульованому характері взаємовідносин між громадянами та інститутами державної влади.

З метою забезпечення ефективного управлінського та виховного впливу посадових осіб органів державної влади на працівників, які порушують дисципліну, для окремих категорій таких осіб встановлено розширений перелік службових обов'язків і спеціальні види дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», зокрема статті 59 «Служба в поліції», служба в поліції визначається як державна служба особливого характеру, що полягає у професійному виконанні поліцейськими

повноважень, покладених на поліцію. Період проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Рішення, пов'язані з проходженням служби, оформлюються у вигляді письмових наказів по особовому складу, які видаються на підставі відповідних документів. Перелік таких документів та вимоги до їх оформлення визначаються Міністерством внутрішніх справ України. Право видання наказів по особовому складу надається керівникам органів, підрозділів, закладів і установ поліції в межах повноважень, установлених законодавством та відповідно до номенклатури посад, затвердженої Міністерством внутрішніх справ України.

Процедуру підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України. Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських і перебувають на військовому обліку, на період проходження служби знімаються з військового обліку та зараховуються до кадрового складу поліції.

Статтею 61. «Обмеження, пов'язані зі службою в поліції» Закону України «Про Національну поліцію» [53] визначено, що на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції» [89] та іншими законами України.

Не може бути поліцейським:

- 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;
- 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;
- 3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;
- 4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;
- 5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з

корупцією;

6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції [53].

За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених цим та іншими законами України.

Поліцейський не може бути членом політичної партії. Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках.

Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей [53].

Науково-теоретичну базу становлять законодавство України, акти Європейського Союзу, судова практика та праці вітчизняних науковців.

Проблематиці діяльності поліції у своїх наукових працях приділяли увагу такі вчені, як С. К. Бостан, С. Г. Братель, М. М. Бурбика, Л. Д. Варунц, В. В. Гевко, В. А. Глуховець, Т. А. Денисова, Н. І. Дідик, О. М. Калюк, С. А. Комісаров, С. Ф. Константінов, О. В. Копан, О. В. Кузьменко, В. А. Куліков, Д. М. Ластович, Л. І. Миськів, І. В. Міщук, К. Ю. Мураненко, В. І. Олефір, В. М. Орлик, В. В. Сахнюк, Т. І. Тарахонич, І. Я. Терлюк, В. І. Цимбалюк, Д. О. Штанько, В. В. Шендрик, К. В. Шкарупа та інші.

Разом із тим, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, більшість дослідників розглядали зазначену проблематику переважно в теоретичному аспекті або ж крізь призму загального правового регулювання діяльності Національної поліції, не зосереджуючись на окремих прикладних чи спеціалізованих питаннях превентивної діяльності.

Окремі проблемні аспекти забезпечення службової дисципліни в діяльності центральних органів виконавчої влади, зокрема Національної поліції України, стали предметом наукових досліджень таких учених, як Г. В. Атаманчук, С. С. Баглаєнко, О. М. Бандурка, П. Д. Баранник, О. І. Безпалова, В. М. Бесчастний, В. А. Бортняк, С. Г. Братель, Д. А. Гавриленко, З. С. Гладун, Д. С. Денисюк, В. О. Ільницький, М. В. Калатур, С. В. Ківалов, З. Р. Кісіль, А. М. Ключко, О. Ф. Кобзар, С. Ф. Константінов, Д. М. Ластович, О. Д. Новак, О. В. Копан, Б. О. Логвиненко, П. Д. Пилипенко, В. В. Коваленко, М. В. Корнієнко, М. В. Лошицький, С. М. Прилипко, С. А. Комісаров, О. В. Кузьменко, Р. С. Мельник, О. Ю. Салманова, А. В. Самотуга, В. А. Сафронов, Р. А. Сербин, В. В. Середа, А. А. Стародубцев, В. П. Тимощук, О. Г. Циганов, Р. Ф. Черниш, К. В. Шкарупа, С. С. Шоптенко, В. І. Щербина та інші.

Відповідно, організаційним і правовим засадам забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України приділялася значна увага вітчизняними науковцями.

Мета дослідження. Головна мета полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства та узагальнення практики його застосування визначити організаційні й правові засади забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України, визначення сутності й специфіки адміністративно-правового регулювання службового розслідування в органах Національної поліції України та формування пропозицій щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної практики.

Досягнення мети дослідження обумовило необхідність розв'язання таких завдань:

- дослідити правове забезпечення службової дисципліни в Національній поліції;

- визначити актуальні питання та особливості забезпечення службової дисципліни та законності в діяльності поліцейських;
- дослідити особливості застосування заохочень та дисциплінарних стягнень відносно поліцейських;
- розкрити особливості відповідальності поліцейських;
- проаналізувати міжнародний досвід забезпечення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах поліції;
- обґрунтувати шляхи вдосконалення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах Національної поліції України

Об'єкт дослідження – суспільно-правові відносини, що виникають у процесі реалізації законодавчо встановлених засад забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України.

Предметом дослідження є організаційно-функціональне забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України.

Методологічну основу дослідження становить сукупність філософсько-світоглядних підходів, загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, вибір та застосування яких зумовлені особливостями об'єкта і предмета дослідження, а також потребою розв'язання поставлених завдань з метою одержання науково обґрунтованих і достовірних результатів та комплексного висвітлення досліджуваної проблематики. Ключовими методами дослідження визначено діалектичний, системно-функціональний, порівняльний, герменевтичний, а також метод правової семіотики.

Практичне значення здобутих у дослідженні результатів полягає в тому, що сформульовані актуальні положення та належним чином вмотивовані висновки можуть бути використані:

у науково-дослідній роботі – для подальшого розроблення теоретичних і прикладних аспектів забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України;

у правотворчій сфері – для підготовки й вдосконалення нормативних актів, спрямованих на поліпшення правового регулювання забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України;

у практичній діяльності державних органів – для удосконалення роботи в органах Національної поліції України; з метою подальшого використання висновків і пропозицій, сформульованих у цій кваліфікаційній роботі, у наступних наукових дослідженнях, спрямованих на вдосконалення інституту службової дисципліни в органах Національної поліції України, а також окремих аспектів проходження служби в Національній поліції з їх узгодженням із вимогами Європейського Союзу. Отримані результати та матеріали дослідження, зрештою, можуть бути впроваджені у практичну діяльність Національної поліції України;

у навчальному процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників з поліцейської діяльності, адміністративного права, а також науково-методичних матеріалів тощо, а також у викладанні відповідних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

Структура роботи зумовлена метою, завданнями та характером дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (нараховує 107 позицій). Загальний обсяг магістерської роботи становить 97 сторінок, з яких 86 – основний текст.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Правове забезпечення службової дисципліни в Національній поліції

Розвиток України як сучасної європейської держави, яка є демократичною, соціальною та правовою, безпосередньо залежить від ефективного функціонування всіх державних інституцій, зокрема органів державної виконавчої влади. Серед них найбільш наближеним до населення є Національна поліція України, що прямо передбачено положеннями Закону України «Про Національну поліцію» [53].

Національна поліція України виступає центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на службу суспільству через забезпечення охорони прав і свобод людини, протидію злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку. Поліція функціонує у тісній взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства, орієнтуючись на задоволення їхніх потреб. Планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та актуальних проблем територіальних громад з метою виявлення причин і умов учинення правопорушень. Основним показником ефективності роботи органів і підрозділів поліції є рівень довіри населення [53].

Сучасний процес приведення законодавства про поліцію у відповідність до світових та європейських стандартів, при цьому основна увага зосереджена на правовому забезпеченні виконання ключових функцій оновленої поліції. Водночас ефективне функціонування Національної поліції неможливе без належної внутрішньої організації її роботи як системи, діяльність якої базується на сумлінному виконанні професійних обов'язків усіма її складовими. Людський фактор, як центральний елемент будь-якої соціальної системи, має бути підпорядкований встановленим вимогам професійної діяльності. Важливою складовою роботи поліції є прийняття кожним поліцейським рішень та їх реалізація, що безпосередньо впливають на права і свободи громадян.

У зв'язку з цим особливої уваги потребує правове регулювання питань, пов'язаних із належним кадровим забезпеченням Національної поліції. Незважаючи на значні трансформації, що відбулися за останні роки, у процесі реформування поліції непоодинокими залишаються випадки корупції, порушень прав громадян та інших негативних явищ, пов'язаних із недотриманням поліцейськими службової дисципліни. Такі факти спричиняють формування у населення негативного, підозрілого та упередженого ставлення як до поліції, так і до змісту самої реформи, що мала на меті зміцнити довіру між громадянами та правоохоронним органом, підриваючи авторитет Національної поліції та державної влади загалом. Підвищенню законності та дисципліни сприяє встановлення винних у вчиненні службових і дисциплінарних порушень поліцейських та притягнення їх до відповідальності, що забезпечується проведенням своєчасних і якісних службових розслідувань за фактами дисциплінарних проступків.

Відповідно до засадничого принципу, закріпленого статтею 19 Конституції України [31], згідно з яким органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також їх посадові особи повинні діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України, під час формування правової основи діяльності поліції Парламентом було здійснено спробу визначити коло службових обов'язків поліцейських на рівні законодавчих актів, частина з яких має загальний, а інша – спеціальний характер.

Так, статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію» [53] закріплено основні обов'язки поліцейських, до яких законодавцем віднесено обов'язки.

1. Поліцейський зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; 2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; 3) поважати і не порушувати прав і свобод людини; 4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну,

допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я; 5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків; 6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді [53].

2. Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

3. Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

4. Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом [53].

Відповідно до п. 6. Наказу МВС України від 08.02.2019 № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події» [93], поліцейський незалежно від місця свого перебування в разі виявлення або отримання інформації про кримінальне правопорушення та іншу подію чи звернення до нього громадян із заявою (повідомленням) невідкладно повідомляє про це за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» і зобов'язаний ужити заходів щодо запобігання правопорушенню, його припинення, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, та охорони місця події. Пунктом 7 передбачено, що поліцейський у разі самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення,

невідкладно, але не пізніше 24 годин рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки [93].

З метою більш повного врегулювання кола обов'язків поліцейських, які не були включені до Закону України «Про Національну поліцію» [53], а спрямовані на забезпечення належного стану службової дисципліни, Верховною Радою України частина цих обов'язків закріплена в частині третій статті 1 Дисциплінарного статуту Національної поліції України [46]. До них належать:

1. бути вірним присязі поліцейського та сумлінно служити народу України;
2. знати закони та інші нормативно-правові акти, що регулюють повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) обов'язки;
3. поважати права, честь і гідність людини, надавати допомогу та запобігати вчиненню правопорушень.
4. безумовно виконувати накази керівників, віддані в межах їх повноважень та відповідно до закону;
5. вживати заходів для негайного усунення причин і умов, що ускладнюють виконання службових обов'язків, та оперативно інформувати безпосереднього керівника про такі обставини;
6. утримуватися від дій, що перешкоджають іншим поліцейським виконувати їхні обов'язки або підривають авторитет національної поліції;
7. утримуватися від висловлювань та дій, які порушують права людини або принижують її честь і гідність;
8. дотримуватися заходів безпеки під час несення служби та правил внутрішнього розпорядку;
9. підтримувати необхідний рівень професійної підготовки та кваліфікації для виконання службових повноважень;
10. берегти службове майно та забезпечувати належний стан зброї і спеціальних засобів;
11. поважати честь і гідність інших поліцейських і працівників поліції, надавати їм допомогу та стримувати від вчинення правопорушень;

12. дотримуватися правил носіння службового однострою та знаків розрізнення;

13. сприяти керівникові у забезпеченні службової дисципліни, інформувати його про виявлені порушення, у тому числі вчинені іншими працівниками поліції;

14. заборонено перебувати у стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння під час несення служби [46].

Водночас зазначений перелік обов'язків поліцейських не є вичерпним. Частина обов'язків має бланкетний характер, тобто передбачає звернення до інших законодавчих і нормативно-правових актів, посадових обов'язків поліцейського або наказів керівників, що додатково покладають на працівника поліції виконання інших функцій як суб'єкта відповідних суспільних правовідносин.

Наприклад, належність працівника поліції до суб'єктів декларування відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [89] зобов'язує його виконувати встановлені обов'язки та обмеження, а також утримуватися від дій, заборонених цим законом (зокрема, подавати декларацію, повідомляти про суттєві зміни у майновому стані, відкривати валютні рахунки у банках-нерезидентах, уникати конфлікту інтересів, не перебувати у безпосередньому підпорядкуванні близької особи тощо).

Крім того, наділення поліцейських повноваженнями складати матеріали щодо адміністративних правопорушень покладає на них обов'язки, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення [76], а повноваження щодо розслідування кримінальних правопорушень – відповідні обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України [75] та підзаконними нормативно-правовими актами, виданими для врегулювання цих питань.

З метою постійного закріплення вимог нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліцейських, та підвищення їхнього професійного рівня, у системі службової підготовки проводиться навчання з урахуванням конкретних службових повноважень.

Водночас, усвідомлюючи неможливість охопити всі нормативні акти, що регулюють службову діяльність, під час навчального процесу, певні обов'язки щодо забезпечення дотримання поліцейськими службової дисципліни та реалізації відповідних повноважень покладено на їхніх безпосередніх керівників.

Так, статтею 3 Дисциплінарного статуту Національної поліції України на керівників усіх рівнів покладено відповідальність за дотримання підлеглими службової дисципліни, з метою чого зобов'язано їх:

- 1) створити умови, необхідні для виконання підлеглими обов'язків поліцейського;
- 2) поважати честь і гідність підлеглих, не допускати порушень їхніх прав та соціальних гарантій;
- 3) розвивати у підлеглих розумну ініціативу та самостійність під час виконання ними обов'язків поліцейського;
- 4) сприяти підвищенню підлеглими рівня кваліфікації, достатнього для виконання службових повноважень;
- 5) вивчати індивідуальні та професійні якості підлеглих, забезпечуючи прозорість і об'єктивність в оцінюванні їхньої службової діяльності;
- 6) забезпечити сприятливий стан морально-психологічного клімату в колективі, своєчасно вчиняти дії із запобігання порушенню службової дисципліни підлеглими та виникненню конфліктів між ними;
- 7) контролювати дотримання підлеглими службової дисципліни, аналізувати її стан та об'єктивно доповідати про це безпосередньому керівникові, проводити профілактичну роботу із зміцнення службової дисципліни та запобігання вчиненню підлеглими правопорушень;
- 8) у разі виявлення порушення підлеглим службової дисципліни вжити заходів для припинення такого порушення та застосувати дисциплінарне стягнення до порушника або порушити клопотання про застосування стягнення уповноваженим керівником [86].

Відповідні правові норми, що регламентують професійне виконання службових обов'язків та належне спілкування поліцейських з громадянами, були закріплені в Правилах етичної поведінки поліцейських, затверджених наказом

Міністерства внутрішніх справ України від 9 листопада 2016 року № 1179 та зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 6 грудня 2016 року за № 1576/29706. [70]

Таким чином, досягнення належного рівня службової дисципліни серед поліцейських забезпечується шляхом законодавчого закріплення обов'язків поліцейських та їхніх керівників, а також встановленням необхідності застосування дисциплінарних заходів у разі їх порушення.

Схожі положення щодо покладення обов'язків із забезпечення дотримання службової (трудової) дисципліни поширюються на осіб, які проходять державну або військову службу, службу в правоохоронних органах, а також на їхніх керівників, містяться в:

- Дисциплінарному статуті служби цивільного захисту, затвердженому Законом України від 05 березня 2009 року № 1068-VI [88];
- Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ України, затвердженому Законом України від 22 лютого 2006 року № 3460-IV (поширюється на працівників Державної кримінально-виконавчої служби та начальницького складу Національного антикорупційного бюро України)[47];
- Дисциплінарному статуті Національної поліції України, затвердженому Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII (в частині поширення на працівників, які мають спеціальні звання, Бюро економічної безпеки України, співробітників Служби судової охорони та осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань) [46];
- Дисциплінарному статуті Збройних Сил України, затвердженому Законом України від 24 березня 1999 року № 551-XIV [85];
- законі України від 4 жовтня 2014 року № 1697-VII «Про прокуратуру»[103];
- законі України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України»[98];
- законі України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» [83];

- законі України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу» [84];
- від 28 січня 2021 року № 1150-IX «Про Бюро економічної безпеки України» [82].

Таким чином, поліцейський під час проходження служби та виконання службових обов'язків підпорядковується безпосередньому і прямому начальникам. Цьому його зобов'язує Дисциплінарний статут Національної Поліції України [86], затверджений Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII.

Службова дисципліна – дотримання поліцейським Конституції [31] і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників.

Статтею 2 Дисциплінарного Статуту Національної Поліції України визначено, що за своїм службовим становищем поліцейські можуть бути керівниками або підлеглими стосовно інших поліцейських. [86]

Керівником визнається службова особа поліції, яка наділена відповідними правами й обов'язками щодо організації службової діяльності підпорядкованих їй поліцейських та інших працівників поліції, а також здійснення контролю за виконанням ними службових функцій. Керівник, якому поліцейський підпорядковується за службою, у тому числі на тимчасовій основі, є для нього прямим керівником, а найближчий за службовою ієрархією прямий керівник вважається безпосереднім керівником. Під час виконання службових обов'язків поліцейський зобов'язаний підпорядковуватися виключно своєму безпосередньому та прямому керівникові. Втручання у службову діяльність поліцейських з боку осіб, які не мають статусу їхніх прямих керівників, забороняється, за винятком випадків, прямо передбачених Конституцією та законами України. У разі спільного виконання службових обов'язків поліцейськими, які не підпорядковані один одному по службі, старшим

вважається поліцейський, визначений безпосереднім керівником або який займає вищу посаду. Якщо поліцейські займають рівні посади, старший визначається за спеціальним званням [86].

Ключовою системоутворювальною характеристикою адміністративно-правового статусу працівника поліції, як зазначалося вище, є його уніфікованість для всього особового складу незалежно від займаної посади. Закон України «Про Національну поліцію» [53] у частині другій статті 18 закріплює загальний правовий статус працівника поліції, визначаючи сукупність прав, обов'язків і видів відповідальності, що поширюються на всіх поліцейських без винятку.

Службова дисципліна – це дотримання поліцейськими та працівниками поліції Конституції і законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та Присяги працівника поліції.

Отже, систему правового забезпечення службової дисципліни поліцейських у Національній поліції складають:

- Конституція України (п. 22, ст. 92. Виключно законами України визначаються: засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них) [78].
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 15) [76].
- Закон України від 02 липня 2015 р. «Про Національну поліцію» [99].
- Закон України від 15 березня 2018 р. «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [46].
- Закон України від 14 жовтня 2014 «Про запобігання корупції».
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ»[91].
- Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ МВС України від 9 листопада 2016 № 1179 [70].
- Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України»: Наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. №

893 [104].

- Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: Наказ МВС України від 07 листопада 2018 року № 893 [42].
- Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України: від 13.11.2017 № 920 [74].
- Про затвердження Порядку розслідування та проведення обліку нещасних випадків, що сталися з поліцейськими: наказ МВС України від 05.10.2020.
- Про заходи щодо укріплення службової дисципліни: Наказ Національної поліції від 23.09.2016 № 920.
- Про додаткові заходи щодо зміцнення службової дисципліни: Наказ Національної поліції від 03.04.2017 №3384/0112-2017.
- Про оголошення вироків судів стосовно поліцейських: Наказ Національної поліції від 21.07.2017 № 747.
- Про заходи дисциплінарних стягнень до поліцейських в Київській області: Наказ Національної поліції України від 16.06.2020 № 827.

У Законі України «Про Дисциплінарний Статут Національної поліції України» визначено, що службова дисципліна, крім основних обов'язків поліцейського, визначених статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію», зобов'язує поліцейського: бути вірним Присязі поліцейського, мужньо і вправно служити народу України. [86]

Відповідальність за порушення присяги настає за порушення положень, щодо дотримання яких присягає особа, проте аналіз текстів присяг публічних службовців та юридичної професійної діяльності (ст. 572 Митного Кодексу України, ст. 352.4 Податкового Кодексу України, ч. 2 ст. 46 Закону України «Про прокуратуру», ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 6 Закону України «Про нотаріат», ст. 17 Закону України «Про державну службу», ст. 11 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» тощо) це свідчить про їх значний рівень узагальненості, що істотно ускладнює чітке відмежування порушення Присяги від учинення інших видів правопорушень суб'єктом Присяги.

Попри те, що в умовах загального розвитку правового регулювання суспільних відносин використання оціночних понять розширює можливості суб'єктивного підходу під час вирішення питань, пов'язаних із правами, інтересами та свободами осіб, у сфері юридичної відповідальності, зокрема за порушення Присяги, рівень такої оціночності має бути зведений до мінімуму або повністю усунений.

Однією з характерних особливостей юридичної відповідальності за порушення Присяги поліцейського є те, що, на відміну від військової присяги, диспозиція щодо обов'язку її дотримання не закріплюється в окремій нормі законодавства, а міститься безпосередньо в тексті самої Присяги. У зв'язку з цим відповідальність за порушення Присяги має бути прямо передбачена Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Аналіз змісту нормативно-правових актів системи МВС України, що регулюють питання відповідальності поліцейських, дає підстави стверджувати, що найбільш наближеним видом юридичної відповідальності до відповідальності за порушення Присяги є дисциплінарна відповідальність. Водночас у межах національного законодавства слід виходити з того, що звільнення за порушення Присяги має не факультативний характер, як дисциплінарне стягнення, а є імперативним обов'язком відповідного державного органу.

За своєю правовою природою таке звільнення не може розглядатися як звільнення у розумінні статті 147 Кодексу законів про працю України[77], а становить самостійну підставу припинення публічної служби, передбачену пунктом 6 статті 30 Закону України «Про державну службу»[84]. При цьому зазначені нормативно-правові акти не містять положень про застосування норм КЗпП України у разі звільнення за порушення Присяги, що виключає наявність подвійної юридичної відповідальності за одне й те саме правопорушення відповідно до статті 61 Конституції України [31].

Отже, наведені міркування свідчать про наявність достатніх підстав для виокремлення порушення Присяги в самостійний вид юридичної

відповідальності у Дисциплінарному статуті Національної поліції України. Зокрема, це підтверджується такими обставинами:

по-перше, відповідальність за порушення присяги характеризується наявністю індивідуалізованих ознак складу самостійного виду правопорушення. Об'єктом такого правопорушення є зміст присяги. Об'єктивна сторона проявляється у дії або бездіяльності, наслідком яких стало порушення присяги. Суб'єктом є особа, зарахована на службу в поліції, яка здійснює відповідну службову діяльність і прийняла присягу, що є обов'язковою передумовою. Суб'єктивна сторона полягає у вині особи у формі умислу (прямого чи непрямого) або необережності у вигляді недбалості, хоча можливість існування інших форм вини при вчиненні цього правопорушення також може бути предметом наукової дискусії;

По-друге, відповідальність за порушення Присяги може застосовуватися до особи одночасно з іншими видами юридичної відповідальності, зокрема кримінальною;

По-третє, юридичні наслідки за порушення Присяги є специфічними та відрізняються від інших видів правопорушень, оскільки передбачають звільнення поліцейського з служби без права подальшого поновлення на посаді.

Що стосується порядку прийняття Присяги, вона має здійснюватися в урочистій обстановці, біля державного прапора, перед строєм поліцейських. Особа, яка вступає на службу в поліцію, присягає на вірність українському народові та засвідчує це власноручним підписом.

Прийняття Присяги працівника поліції означає покладення на поліцейського повної відповідальності за сумлінне та належне виконання покладених на нього службових обов'язків.

Складання Присяги здійснюється після видання наказу про зарахування на службу до поліції та призначення на відповідну посаду, проходження визначеної програми професійної підготовки, опанування основних положень законодавства України й статутних норм, що регламентують права та обов'язки поліцейського, але до початку самостійного виконання службових функцій.

Присяга приймається поліцейськими колективно, а день її складання має урочистий характер для відповідного органу поліції. Час і місце проведення церемонії визначаються окремим наказом керівника територіального органу поліції та доводяться до відома особового складу.

На урочисті заходи з нагоди складання Присяги працівника поліції за рішенням та за погодженням із керівником відповідного органу можуть запрошуватися близькі родичі поліцейських, які складають Присягу, керівники вищого рівня, а також інші почесні гості.

Для участі в церемонії складання Присяги поліцейські зобов'язані прибути у парадній формі одягу.

У призначений час особовий склад органу поліції під Державним Прапором України та у супроводі оркестру шикується в лінію ротних (взводних) колон. Ритуал складання Присяги розпочинається вступним словом керівника органу поліції, у якому наголошується на значенні Присяги поліцейського для сумлінного, відповідального та самовідданого служіння Українському народові і державі.

Після цього до поліцейських, які складають Присягу, звертаються представники вищого органу, ветерани правоохоронних органів, а також близькі родичі.

Далі керівник органу поліції віддає розпорядження командирам підрозділів розпочати складання Присяги. Командири підрозділів відповідно до алфавітного списку викликають поліцейських, які перед строем урочисто проголошують текст Присяги поліцейського та власноручно засвідчують її підписом.

Після завершення урочистостей тексти Присяги з особистими підписами осіб, які її склали, передаються до кадрового підрозділу та долучаються до особових справ поліцейських.

Керівник органу поліції вітає поліцейських зі складанням Присяги працівника поліції, а особовий склад – із поповненням лав органу поліції. Після цього оркестр виконує Державний Гімн України, по завершенні якого особовий склад проходить урочистим маршем.

У разі несприятливих погодних умов складання Присяги може проводитися у приміщенні.

Для поліцейських, які з поважних причин не змогли скласти Присягу у встановлений термін, призначається інший день і час відповідним наказом керівника органу поліції.

Детально процес прийняття присяги передбачений та врегульовується в Порядку складання Присяги працівника, затвердженого наказом МВС України від 09.11.2015 № 1453 [96].

1.2. Актуальні питання та особливості забезпечення службової дисципліни та законності в діяльності поліцейських

Створення Національної поліції викликало необхідність так само забезпечити режим законності та дисципліни в діяльності новоствореної служби, у зв'язку з чим було видано накази МВС України від 17.11.2015 року № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», від 25.12.2015 року № 1631 «Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських», від 09.11.2016 року № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських», від 30.01.2017 року № 67 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення перевірок службової діяльності органів (підрозділів) Національної поліції», наказ Національної поліції України від 23.09.2016 № 920 «Про заходи щодо укріплення службової дисципліни в органах та підрозділах Національної поліції України» тощо [71, с. 74].

Законність у діяльності поліцейських – слід розуміти як особливий правовий режим неухильного дотримання та виконання чинного законодавства всіма суб'єктами права як у процесі правотворчості та правозастосування, так і в інших сферах суспільного життя. Саме за таких умов забезпечується реалізація прав і свобод людини, а також належне виконання обов'язків особою, державою та суспільством у цілому. Результатом дії режиму законності виступає правопорядок. Виконуючи покладені на неї завдання щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини та протидії злочинності в межах наданих повноважень, Національна поліція України, здійснюючи служіння суспільству, послідовно сприяє утвердженню та підтриманню законності в державі.

Забезпечення законності у діяльності поліції полягає у формуванні та функціонуванні такого адміністративно-правового режиму в суспільстві, за якого вся система органів поліції, реалізуючи свої повноваження щодо забезпечення публічної безпеки і громадського порядку, а також протидії злочинності, зобов'язана, з одного боку, неухильно дотримуватися вимог

законодавства, а з іншого — забезпечувати обов'язкове виконання норм законів та інших нормативно-правових актів посадовими особами й громадянами, застосовуючи передбачені законом правоохоронні та правозастосовні заходи з метою утвердження і зміцнення правопорядку в державі.

Форми реалізації принципу законності в адміністративній діяльності поліції включають:

- здійснення контролю за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів посадовими особами й громадянами, що регламентують питання публічної безпеки і громадського порядку;
- точне та неухильне виконання поліцейськими правових норм, що регулюють порядок застосування адміністративних заходів впливу;
- забезпечення дотримання службової дисципліни серед персоналу поліції.

До основних способів забезпечення законності у діяльності органів поліції відносять контроль та нагляд, серед яких контроль є ключовим механізмом.

Контроль розглядається як організаційно-правовий спосіб підтримання законності та дисципліни, що передбачає систематичне спостереження та перевірку правомірності дій об'єкта контролю, а також відповідність цих дій вимогам чинного законодавства. При виявленні порушень контроль передбачає можливість втручання в оперативно-службову чи виробничу діяльність для усунення недоліків.

Залежно від суб'єкта, контроль поділяється на державний, громадський, відомчий та контроль судових органів.

Державний контроль є функцією публічного управління, що полягає у правовій оцінці діяльності об'єкта контролю та здійснюється уповноваженими державними органами чи посадовими особами. Прикладами державного контролю є парламентський нагляд за дотриманням конституційних прав і свобод людини та забезпечення захисту прав кожного на території України. Постійний контроль у цій сфері здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, керуючись Конституцією України, Законом «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [106], іншими

законами України та чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Громадський контроль передбачає участь у нагляді за діяльністю поліції громадських організацій або окремих громадян. Правову основу для громадського контролю закріплено у статтях 86-90 Закону України «Про Національну поліцію» [53], де зазначено принцип гласності діяльності поліції. У межах цього контролю керівники поліції та територіальних органів щороку готують та публікують на офіційних вебпорталах органів поліції звіт про діяльність, інформуючи громадськість про роботу підпорядкованих структур.

Щорічний звіт про діяльність поліції та її територіальних органів має включати аналіз стану злочинності в країні або в конкретному регіоні, інформацію про вжиті правоохоронні заходи та результати їх реалізації, а також дані про виконання стратегічних пріоритетів, визначених поліцейськими комісіями для діяльності поліції та територіальних органів.

Керівники територіальних органів поліції зобов'язані систематично публікувати статистичні та аналітичні матеріали щодо заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку, на офіційних вебпорталах відповідних органів.

У забезпеченні дисципліни і законності важливу роль відіграє інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо контролю за діяльністю поліції.

Відповідно до Конституції України, Законів України «Про статус народного депутата України» [105], «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [106] право вищого контролю за законністю в діяльності Національної поліції належить Верховній Раді України.

Постійний парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також за забезпеченням захисту прав кожної особи на території України та в межах її юрисдикції здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. У своїй діяльності він керується Конституцією України, Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», іншими законами України, а також чинними

міжнародними договорами, обов'язковість яких ратифікована Верховною Радою України.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини наділений широким колом повноважень, спрямованих на здійснення ефективного парламентського контролю за діяльністю органів поліції. Зокрема, він має право на невідкладний прийом усіма посадовими особами поліції, бути присутнім на службових нарадах поліції всіх рівнів, а також безперешкодно відвідувати органи та підрозділи поліції.

У межах реалізації контрольних функцій Уповноважений уповноважений ознайомлюватися з документами, у тому числі такими, що містять відомості з обмеженим доступом, включаючи державну чи службову таємницю, та отримувати їх копії у порядку, визначеному законодавством. Він може вимагати від посадових і службових осіб органів поліції сприяння у проведенні перевірок, експертиз, а також надання відповідних висновків, запрошувати таких осіб для отримання усних або письмових пояснень щодо обставин, які підлягають перевірці.

Окремим напрямом діяльності Уповноваженого є контроль за дотриманням прав осіб, позбавлених волі чи обмежених у свободі. У зв'язку з цим він має право у будь-який час відвідувати місця тримання затриманих і попереднього ув'язнення, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх утримання. Крім того, Уповноважений може бути присутнім на судових засіданнях усіх інстанцій, у тому числі закритих, за умови згоди особи, в інтересах якої судовий розгляд оголошено закритим.

З метою захисту прав і свобод людини і громадянина Уповноважений має право звертатися до суду з відповідними заявами в інтересах осіб, які з огляду на стан здоров'я або з інших поважних причин не можуть реалізувати це право самостійно, а також брати участь у судовому процесі особисто або через свого представника у випадках і порядку, визначених законом. У разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина він уповноважений направляти до компетентних органів акти реагування для вжиття належних заходів. Також до його повноважень належить перевірка стану дотримання прав і свобод

людини і громадянина відповідними державними органами, у тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Органи поліції, їх посадові та службові особи зобов'язані сприяти діяльності Уповноваженого та надавати йому необхідну допомогу. Зокрема, вони повинні забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі з дотриманням вимог законодавства про охорону державної та службової таємниці, а також надавати повну й достовірну інформацію та пояснення щодо фактичних і правових підстав своїх дій і прийнятих рішень.

Відмова органів поліції або їх посадових і службових осіб від співпраці з Уповноваженим, умисне приховування інформації, надання недостовірних відомостей чи будь-яке незаконне втручання в його діяльність з метою перешкоджання виконанню покладених на нього функцій тягнуть за собою юридичну відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

Засоби масової інформації виступають важливими суб'єктами забезпечення законності та службової дисципліни в органах поліції. Висвітлюючи проблемні аспекти діяльності поліції, вони здійснюють вплив на формування громадської думки. У межах, визначених законодавством, засоби масової інформації мають право звертатися до органів поліції із запитом та безоплатно отримувати відкриту інформацію, документи і матеріали з питань, що належать до компетенції поліції.

Крім того, медіа оприлюднюють відомості про факти протиправної поведінки працівників поліції, здійснюють суспільний контроль за притягненням винних осіб до відповідальності, а також забезпечують публікацію офіційних відповідей органів поліції на матеріали, раніше поширені у засобах масової інформації.

Прокурорський нагляд. Відповідно до статті 121 Конституції України [31] прокуратура України функціонує як єдина централізована система органів, на яку покладається виконання низки визначальних функцій. До них належать: підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді; здійснення представництва інтересів громадянина або держави в судових органах у випадках, передбачених законом; нагляд за додержанням законів органами, що

здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування; контроль за законністю виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи людини; забезпечення додержання прав і свобод людини і громадянина органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами.

Згідно зі статтею 25 Закону України «Про прокуратуру» [103] від 14 жовтня 2014 року, прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, реалізуючи при цьому права та виконуючи обов'язки, визначені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [100] і Кримінальним процесуальним кодексом України [79].

Письмові вказівки прокурора, адресовані органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування, за умови їх надання в межах визначених законом повноважень, мають обов'язковий характер і підлягають безумовному та невідкладному виконанню. Разом із тим видання прокурором розпоряджень чи вказівок із перевищенням меж наданої компетенції тягне за собою відповідальність, встановлену чинним законодавством України.

Генеральний прокурор України, керівники регіональних і місцевих прокуратур, а також їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу функціональних обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування, водночас виконують координаційну функцію щодо діяльності правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Реалізація цих координаційних повноважень здійснюється шляхом організації та проведення спільних нарад, утворення міжвідомчих робочих груп, здійснення узгоджених практичних заходів, а також аналітичної та інформаційно-методичної роботи.

Порядок організації координації діяльності правоохоронних органів і взаємодії органів прокуратури з іншими суб'єктами протидії злочинності

визначається спеціальним положенням, що затверджується спільним наказом Генерального прокурора України та керівників інших правоохоронних органів і підлягає обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Оскарження неправомірних дій поліцейських є однією з важливих гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина. Кожній особі Конституцією України забезпечено право на звернення зі скаргою на дії чи бездіяльність посадових осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадських об'єднань. Дії поліцейських можуть бути оскаржені у визначеному законодавством порядку як до відповідних органів поліції, так і в судовому порядку.

У разі порушення поліцейським прав або законних інтересів громадян органи поліції зобов'язані вжити необхідних заходів для поновлення порушених прав, відшкодування завданої матеріальної шкоди, а також, за вимогою заявника, здійснити публічне вибачення. Порядок реалізації права на звернення громадян регламентується Законом України «Про звернення громадян» [97] від 2 жовтня 1996 року, а також наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 листопада 2017 року № 930 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України» [95].

Відомчий контроль посідає важливе місце серед механізмів забезпечення законності в діяльності органів поліції. Він виступає невід'ємним елементом управлінської діяльності та є складовою організаційної роботи всієї системи поліції, а також її окремих структурних підрозділів. Зазначений вид контролю реалізується у формах комплексного інспектування, проведення контрольних перевірок щодо виконання окремих завдань чи напрямів діяльності поліції, а також шляхом здійснення контрольних повноважень посадовими особами різних рівнів управління.

Роль підрозділів внутрішньої безпеки у забезпеченні законності та дисципліни в органах поліції.

Значення підрозділів внутрішньої безпеки у системі протидії службовим правопорушенням в органах поліції зумовлюється їх спеціальним призначенням.

Зазначені підрозділи створені з метою запобігання службовим правопорушенням серед поліцейських, що визначено одним із ключових напрямів їх діяльності. У зв'язку з цим вони виконують низку важливих функцій, зокрема: аналізують стан внутрішньої безпеки в органах поліції та розробляють пропозиції щодо його вдосконалення; здійснюють гласні й негласні пошукові заходи із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів; збирають, аналізують і перевіряють інформацію про негативні прояви кримінального характеру серед особового складу; проводять оперативно-розшукові заходи, спрямовані на виявлення службових правопорушень; здійснюють дізнання та службові розслідування за фактами їх учинення.

Крім того, підрозділи внутрішньої безпеки виявляють і усувають причини та умови, що сприяють порушенню службової дисципліни, а також застосовують передбачені законодавством заходи реагування у разі встановлення фактів службових правопорушень.

До основних завдань підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції України належить попередження та викриття серед поліцейських посадових і інших тяжких злочинів, корупційних правопорушень, фактів розголошення службової інформації з обмеженим доступом, втрати носіїв такої інформації, а також зброї і боєприпасів. Важливим напрямом їх діяльності є координація заходів із забезпечення державного захисту поліцейських та членів їхніх сімей, виявлення осіб серед особового складу, які зраджують інтереси служби, сприяють незаконній міграції, контрабанді чи вчиняють інші протиправні дії.

Окрему увагу підрозділи внутрішньої безпеки приділяють протидії залученню поліцейських до протиправної діяльності, а також удосконаленню нормативно-правового регулювання у сфері внутрішньої безпеки в органах поліції.

Вагоме місце серед суб'єктів забезпечення службової дисципліни та законності в органах поліції належить Департаменту кадрового забезпечення (роботи з персоналом) та підпорядкованим йому територіальним підрозділам. У структурі відповідних підрозділів також функціонують служби обліку й

звітності, виховної роботи та інші допоміжні підрозділи, діяльність яких спрямована на підтримання належного рівня дисципліни серед особового складу.

До основних функцій підрозділів з роботи з персоналом у сфері забезпечення дисципліни та законності в органах поліції належать: здійснення інспектувань і перевірок стану організації кадрової роботи в органах і підрозділах поліції, зокрема з питань застосування дисциплінарної практики; підготовка проєктів нормативних актів (положень, наказів, інструкцій), що регламентують питання службової дисципліни; контроль за виконанням наказів, директив та вказівок Національної поліції України з питань роботи з персоналом, а також за дотриманням установленого законодавством порядку проходження служби поліцейськими.

Важливим напрямом діяльності кадрових підрозділів є проведення службових розслідувань за фактами надзвичайних подій за участю особового складу, зокрема вчинення кримінальних правопорушень, застосування чи використання табельної вогнепальної зброї, випадків самогубств, загибелі або травмування працівників під час виконання службових обов'язків, а також інших порушень законності та неправомірних дій. Окрім цього, зазначені підрозділи організовують і здійснюють заходи, спрямовані на профілактику порушень законності в діяльності органів і підрозділів поліції та запобігання надзвичайним подіям серед особового складу.

До компетенції підрозділів з роботи з персоналом також належить організація ведення обліку порушень законності й надзвичайних подій, аналіз і узагальнення відповідної інформації, розгляд скарг і заяв громадян, запитів та звернень народних депутатів України, а також вжиття заходів щодо реалізації викладених у них пропозицій і усунення виявлених недоліків у діяльності органів поліції. Окрему увагу приділено участі у вирішенні соціально-побутових питань працівників поліції, забезпеченні надання передбачених законодавством пільг та соціальної допомоги членам сімей поліцейських.

Підрозділи моніторингу та інспектування органів поліції виступають тими суб'єктами, для яких забезпечення дисципліни та законності є ключовим і пріоритетним завданням. Як справедливо наголошується в наукових джерелах,

підтримання й посилення законності та дисципліни серед особового складу є обов'язком кожного органу і підрозділу поліції, а також кожного керівника. Водночас для більшості з них виконання цього обов'язку здійснюється паралельно з реалізацією інших, основних функцій і завдань. Натомість зазначені підрозділи мають основним напрямом своєї діяльності саме зміцнення дисципліни та законності, а також виявлення і запобігання службовим правопорушенням з боку працівників поліції.

У положеннях, що визначають діяльність підрозділів моніторингу та інспектування органів поліції, доцільно передбачити такі завдання, як: запобігання та припинення порушень дисципліни і законності в органах поліції; розгляд звернень і скарг громадян щодо дій поліцейських; сприяння притягненню винних осіб до встановленої законом відповідальності; здійснення контролю за дисциплінарною практикою в підрозділах, веденням обліку порушень дисципліни та законності, а також надзвичайних подій серед особового складу, з подальшим аналізом і узагальненням отриманої інформації.

Система психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, функціонує відповідно до наказу МВС України від 06 лютого 2019 р. № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» [94]. Цей порядок визначає завдання, принципи, напрями та функції системи, повноваження психологів, а також механізм організації роботи з особами, які потребують психологічної підтримки.

Система психологічного забезпечення являє собою комплекс організаційних, методичних, просвітницьких, психопрофілактичних та практичних заходів, спрямованих на збереження фізичного та психічного здоров'я, підвищення психологічної стійкості, надійності та готовності поліцейських до виконання професійних обов'язків.

Суб'єкти системи психологічного забезпечення включають:

- керівників органів поліції та їх структурних підрозділів;
- керівників підрозділів психологічного забезпечення та психологів поліції;
- ректорів та керівників структурних підрозділів закладів вищої освіти (ЗВО);
- психологів ЗВО;
- лікарів-психіатрів та психологів закладів охорони здоров'я та реабілітації МВС.

Об'єкти системи психологічного забезпечення:

- поліцейські та працівники поліції на штатних посадах, а також члени їхніх сімей (за потреби);
- кандидати на службу до Національної поліції;
- курсанти та слухачі денної форми навчання, які проходять підготовку в ЗВО та державних установах Національної поліції;
- поліцейські, відряджені до МВС та підпорядкованих державних органів, які займають посади за затвердженим Переліком.

Основні завдання системи психологічного забезпечення:

- психологічне вивчення та оцінка об'єктів системи;
- психологічна підготовка поліцейських та курсантів;
- проведення психопрофілактичної роботи;
- підтримка та оптимізація соціально-психологічного клімату у колективах;
- психологічне супроводження службової діяльності поліцейських, у тому числі під час оперативних заходів та слідчих дій;
- психологічне супроводження освітнього процесу у ЗВО та установах (зкладах) Національної поліції.

Важливе значення у системі органів, покликаних на забезпечення дисципліни і законності, посідає Департамент головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції.

Департамент головної інспекції та дотримання прав людини – це самостійний структурний підрозділ центрального органу управління

Національної поліції України, який здійснює контроль за службовою діяльністю структурних підрозділів центрального органу НПУ, територіальних (в тому числі міжрегіональних) органів поліції, а також закладів і установ, що належать до сфери управління Національної поліції.

Його створення та діяльність врегульовані Положенням про Департамент головної інспекції та дотримання прав людини, затвердженим наказом Національної поліції України № 400 від 16.05.2023 (редакція 2023 р.) [90]. Це Положення визначає статус департаменту, його основні завдання, функції та напрямки діяльності.

Департамент є уповноваженим підрозділом з питань дотримання прав людини у діяльності поліції та забезпечення службової дисципліни. Його діяльність спрямована на:

сприяння вдосконаленню службової діяльності працівників органів поліції;

зміцнення службової дисципліни серед поліцейських;

реалізацію державної політики щодо дотримання прав людини під час надання поліцейських послуг;

забезпечення виконання принципів гендерної рівності в поліцейській діяльності.

Згідно з Положенням, до ключових завдань Департаменту належать:

- контроль за службовою діяльністю органів поліції, сприяння ефективній роботі поліцейських усіх рівнів та дотриманню ними службової дисципліни, а також участь у проведенні службових розслідувань;

- моніторинг діяльності органів поліції з метою виявлення тенденцій і чинників, що негативно впливають на результати служби, та ухвалення заходів щодо їх усунення — включно з рекомендаціями керівництву;

- забезпечення реалізації принципів дотримання прав людини під час здійснення поліцейських функцій, зокрема за допомогою перевірок, аналізу практики та заходів реагування;

- організація та координація роботи інспекторського складу з контролю за дотриманням прав людини у діяльності поліції, в тому числі у територіальних підрозділах.

Положення делегує департаменту право:

- проводити перевірки і моніторинг поліцейської діяльності на предмет дотримання прав людини;
- аналізувати інформацію з відкритих джерел і засобів масової інформації щодо можливих порушень прав людини в діяльності поліції;
- надавати методичну допомогу в організації роботи із запобігання порушенням прав людини;
- готувати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення практики роботи поліцейських з урахуванням правових стандартів.

Приклади діяльності Департаменту включають виїзні перевірки територіальних органів поліції, виявлення порушень службової дисципліни та недоліків організації роботи із застосування прав людини, підготовку висновків та рекомендацій щодо їх усунення.

Отже, Департамент головної інспекції та дотримання прав людини НПУ – це спеціальний контролюючий підрозділ, який моніторить і аналізує діяльність поліції, щоб посилювати службову дисципліну і законність, а також гарантувати дотримання прав людини у правоохоронній діяльності.

Висновок до розділу I

Проведений аналіз правового забезпечення службової дисципліни в Національній поліції України дає підстави стверджувати, що ефективність діяльності цього органу публічної влади безпосередньо залежить від належного нормативного закріплення, реалізації та контролю виконання службових обов'язків поліцейських і їхніх керівників. Службова дисципліна виступає системоутворювальним елементом адміністративно-правового статусу поліцейського та є необхідною умовою забезпечення законності, захисту прав і свобод людини, а також формування суспільної довіри до поліції.

Встановлено, що правове регулювання службової дисципліни в Національній поліції України має комплексний характер і здійснюється на конституційному, законодавчому та підзаконному рівнях. Його основу становлять Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію», Дисциплінарний статут Національної поліції України, антикорупційне законодавство, норми адміністративного та кримінального процесуального права, а також відомчі нормативно-правові акти МВС України і Національної поліції. Така багаторівнева система норм забезпечує уніфікований правовий статус поліцейського незалежно від займаної посади та визначає єдині вимоги до службової поведінки всього особового складу.

Доведено, що перелік службових обов'язків поліцейських, закріплений у законодавстві, не є вичерпним і має бланкетний характер, що зумовлює необхідність звернення до інших нормативно-правових актів, посадових інструкцій та наказів керівників. Водночас це підвищує значення управлінської ролі керівників поліції, на яких закон покладає персональну відповідальність за стан службової дисципліни, організацію належних умов служби, профілактику дисциплінарних проступків і застосування заходів дисциплінарного впливу.

Обґрунтовано, що Присяга працівника поліції є особливим юридичним фактом, який не лише засвідчує вступ особи на публічну службу, а й покладає на неї підвищений обсяг моральної та правової відповідальності за результати службової діяльності. Водночас узагальнений і оціночний характер тексту Присяги ускладнює чітке відмежування її порушення від інших видів правопорушень, що вимагає мінімізації оціночних категорій у сфері юридичної відповідальності.

Зроблено висновок, що відповідальність за порушення Присяги поліцейського має специфічну правову природу і за своїми ознаками не зводиться виключно до дисциплінарної відповідальності. Звільнення за порушення Присяги є імперативним обов'язком державного органу та становить самостійну підставу припинення публічної служби, а не дисциплінарне стягнення у розумінні трудового законодавства. Це виключає можливість

подвійної юридичної відповідальності та відповідає положенням статті 61 Конституції України.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати наявність достатніх теоретичних і нормативних підстав для виокремлення порушення Присяги в самостійний вид юридичної відповідальності у Дисциплінарному статуті Національної поліції України. Такий підхід сприятиме підвищенню правової визначеності, зміцненню службової дисципліни, посиленню відповідальності поліцейських за результати службової діяльності та, зрештою, підвищенню рівня довіри суспільства до Національної поліції України.

У контексті забезпечення законності та службової дисципліни у діяльності Національної поліції України можна констатувати, що створення нової правоохоронної структури вимагало комплексного нормативного регулювання та формування багаторівневої системи контролю. Сучасна практика свідчить, що ефективне функціонування поліції можливе лише за умови поєднання чітко визначених адміністративно-правових норм, контролю з боку державних, громадських та відомчих інституцій, а також забезпечення психологічної підтримки поліцейських.

Важливу роль у забезпеченні дисципліни і законності відіграють підрозділи внутрішньої безпеки, кадрові служби, підрозділи моніторингу та інспектування, а також спеціально створена система психологічного забезпечення. Їх діяльність спрямована на попередження службових правопорушень, контроль за додержанням законодавства, підвищення професійної компетентності та психологічної стійкості персоналу поліції.

Особливе значення має функціонування Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини, який виступає ключовим контролюючим органом у системі НПУ. Департамент забезпечує моніторинг та аналіз службової діяльності поліції, сприяє зміцненню дисципліни, гарантує дотримання прав людини під час виконання поліцейських функцій та впроваджує стандарти гендерної рівності.

Отже, комплексне поєднання нормативно-правового регулювання, контролю з боку державних та громадських інституцій, внутрішньої безпеки,

кадрового забезпечення, психологічного супроводу та діяльності Департаменту головної інспекції є необхідною умовою ефективного забезпечення законності, дисципліни та прав людини у діяльності Національної поліції України. Такий системний підхід сприяє не лише зміцненню правопорядку, а й підвищенню довіри суспільства до правоохоронних органів.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ І ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

2.1. Особливості застосування заохочень та дисциплінарних стягнень відносно поліцейських

В умовах сьогодення, особливу увагу вимагає правове регулювання питань, пов'язаних із ефективним кадровим забезпеченням Національної поліції. Незважаючи на значні трансформації, що відбулися протягом останніх років у рамках реформи поліції, продовжують мати місце випадки корупційних проявів, порушень прав громадян та інших негативних явищ, спричинених недотриманням поліцейськими службової дисципліни.

Такі факти формують у населення негативне, підозріле та упереджене ставлення не лише до діяльності поліції, але й до самої сутності реформи, яка спрямована на встановлення довірчих відносин між громадянами та правоохоронним органом. Подібні обставини підривають авторитет як Національної поліції, так і державних органів у цілому.

Підвищенню рівня законності та дисципліни сприяє своєчасне виявлення винних у вчиненні службових та дисциплінарних правопорушень поліцейських із подальшим притягненням їх до відповідальності, що забезпечується проведенням якісних і оперативних службових розслідувань щодо дисциплінарних проступків особового складу.

На нашу думку, одним із ефективних механізмів підтримання службової дисципліни в органах Національної поліції є система заохочень, що передбачає відзначення поліцейського за успішне виконання службових обов'язків, а також за інші значущі заслуги перед державою та суспільством.

До основних видів заохочень поліцейських належать:

1. дострокове зняття дисциплінарного стягнення;
2. занесення на дошку пошани;
3. заохочення грошовою винагородою;
4. заохочення цінним подарунком;

5. надання додаткової оплачуваної відпустки тривалістю до п'яти діб;
6. нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України;
7. нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
8. дострокове присвоєння чергового спеціального звання;
9. присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого займаною штатною посадою;
10. нагородження відомчою заохочувальною відзнакою МВС України «Вогнепальна зброя»;
11. нагородження відомчою заохочувальною відзнакою МВС України «Холодна зброя».

За прояви мужності, відваги, героїзму, особливі заслуги перед державою у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні публічної безпеки і порядку, а також за зразкове виконання службових обов'язків може вноситися подання про нагородження поліцейського державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Процедура подання передбачає:

- подання керівника Національної поліції України здійснює Міністр внутрішніх справ України;
- подання щодо інших поліцейських подається Міністру внутрішніх справ за поданням керівника Національної поліції України;
- подання щодо поліцейських, що проходять службу або навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, вноситься Міністром внутрішніх справ за поданням ректора відповідного навчального закладу, погодженим керівником Національної поліції України.

Варто зазначити, що подання про нагородження державними нагородами України за проявлену мужність, відвагу, героїзм або особливі заслуги у боротьбі зі злочинністю вноситься незалежно від наявності дисциплінарних стягнень у поліцейського.

Міністрові внутрішніх справ України належить право застосовувати до поліцейських такі види заохочень:

1. грошова винагорода;
2. цінний подарунок;
3. відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України;
4. відомча заохочувальна відзнака МВС України «Вогнепальна зброя»;
5. відомча заохочувальна відзнака МВС України «Холодна зброя».

Одним із ефективних механізмів забезпечення та підтримання службової дисципліни в органах Національної поліції України є система заохочень, що передбачає належне відзначення поліцейських за успішне виконання службових обов'язків, а також за визначні заслуги перед державою та суспільством. Застосування заохочень сприяє формуванню позитивної мотивації серед особового складу, підвищенню професійної відповідальності та зміцненню дисципліни, що є ключовим фактором підвищення ефективності діяльності поліції.

До основних форм заохочення поліцейських належать:

1. Дострокове зняття дисциплінарного стягнення;
2. Занесення на дошку пошани;
3. Заохочення грошовою винагородою;
4. Заохочення цінним подарунком;
5. Надання додаткової оплачуваної відпустки тривалістю до п'яти діб;
6. Нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України;
7. Нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
8. Дострокове присвоєння чергового спеціального звання;
9. Присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого займаною посадою;
10. Відомчі відзнаки МВС України «Вогнепальна зброя»;
11. Відомчі відзнаки МВС України «Холодна зброя».

За прояви мужності, відваги, героїзму, особливі заслуги у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні публічної безпеки та зразкове виконання службових обов'язків, поліцейський може бути поданий до нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України.

Процедура подання на державні нагороди визначається наступним чином:

- Подання керівника Національної поліції України здійснює Міністр внутрішніх справ України;
- Подання щодо інших поліцейських подається Міністру внутрішніх справ України за ініціативою керівника Національної поліції України;
- Подання щодо поліцейських, які проходять службу або навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, вноситься Міністром внутрішніх справ України за поданням ректора відповідного навчального закладу, погодженим керівником Національної поліції України.

Важливо зазначити, що подання про нагородження поліцейського за проявлену мужність, відвагу, героїзм або особливі заслуги у боротьбі зі злочинністю може здійснюватися незалежно від наявності у нього дисциплінарних стягнень.

Крім того, Міністрові внутрішніх справ України делегується право застосовувати до поліцейських такі види заохочень:

1. грошова винагорода;
2. цінний подарунок;
3. відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України;
4. відомча заохочувальна відзнака МВС України «Вогнепальна зброя»;
5. відомча заохочувальна відзнака МВС України «Холодна зброя».

Таким чином, система заохочень виступає не лише інструментом матеріального або морального стимулювання поліцейських, але й є дієвим механізмом формування професійної культури, зміцнення службової дисципліни та підтримання високих стандартів виконання службових обов'язків, що є

невід'ємною складовою забезпечення законності та ефективності діяльності Національної поліції України.

Керівникові Національної поліції України належить право застосовувати заохочення, передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України [46], до всіх поліцейських, крім відомчих заохочувальних відзнак Міністерства внутрішніх справ України.

Інші керівники органів поліції здійснюють застосування заохочень до підлеглих у межах повноважень, делегованих їм керівником Національної поліції України.

Ректори вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють заохочення підлеглих у межах повноважень, наданих їм Міністром внутрішніх справ України.

Положення щодо повноважень ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснює підготовку поліцейських, визначає компетенцію ректора у застосуванні як заохочень, так і дисциплінарних стягнень до поліцейських, які проходять службу або навчаються у відповідному закладі вищої освіти МВС України. [92]

Інші керівники поліції здійснюють застосування заохочень до підлеглих у межах повноважень, делегованих їм керівником Національної поліції України.

Ректори вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які проводять підготовку поліцейських, реалізують заохочення підлеглих у межах повноважень, наданих їм Міністром внутрішніх справ України.

Регламентовані положення щодо компетенцій ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснює підготовку поліцейських, визначають його повноваження щодо застосування заохочень та дисциплінарних стягнень до поліцейських, які проходять службу або навчаються у відповідному закладі МВС [46]:

1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником): дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення грошовою винагородою; заохочення цінним подарунком;

2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання: дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення грошовою винагородою; заохочення цінним подарунком; надання додаткової оплачуваної відпустки курсантам (слухачам) тривалістю до п'яти діб;

3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення цінним подарунком.

Ректор ЗВО МВС має право внести Міністрові внутрішніх справ України подання про нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України поліцейських після погодження його керівником Національної поліції України.

Ректор ЗВО МВС має право внести подання або порушити клопотання перед керівником Національної поліції України про заохочення поліцейських відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України.

Ректор ЗВО МВС уповноважений застосовувати такі види дисциплінарних стягнень, передбачені статтею 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року [46]:

1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником): зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службову відповідність; пониження в спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади;

2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання: призначення курсантів (слухачів) поза чергою в наряд – до п'яти нарядів; зауваження; догана; сувора догана; звільнення з посади курсантів (слухачів); звільнення зі служби в поліції курсантів, яким первинне звання молодшого складу поліції присвоєно керівником ЗВО МВС;

3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції:

призначення поза чергою в наряд – до п'яти нарядів; зауваження; догана; сувора догана.

Поліцейські, які здобувають вищу освіту за відповідним рівнем у закладах вищої освіти МВС на денній формі навчання, та до яких застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді звільнення з посади (за винятком курсантів, яким первинне спеціальне звання молодшого складу поліції присвоєно керівником ЗВО МВС), підлягають відрахуванню із закладу з подальшим направленням до відповідного територіального або міжрегіонального органу Національної поліції, з яким укладено контракт на здобуття освіти.

Керівник, який не має повноважень щодо безпосереднього застосування заохочень, має право внести подання або ініціювати клопотання про заохочення підлеглого перед уповноваженим керівником.

Застосування заохочень до поліцейських здійснюється на основі комплексної оцінки їхніх професійних якостей, результатів службової діяльності, рівня службової активності, ініціативності та дотримання службової дисципліни, відповідно до подання про заохочення. У поданні обов'язково зазначаються конкретні заслуги поліцейського, які стали підставою для його заохочення.

Забороняється внесення підлеглими подань щодо заохочення їхніх безпосередніх керівників. Процедура заохочення оформлюється письмовим наказом, зміст якого оголошується особовому складу відповідного органу поліції та доводиться до відома поліцейського, який заохочується.

Рішення про заохочення поліцейського, прийняте з порушенням визначеного порядку або на підставі недостовірних відомостей, підлягає скасуванню, а цей предмет заохочення – вилученню. За відсутності предмета заохочення його вартість відшкодовується в порядку, визначеному законодавством.

Рішення про скасування заохочення поліцейського із зазначених цією статтею підстав приймається уповноваженим керівником за результатами проведеного в установленому порядку службового розслідування.

Поліцейський, який має дисциплінарне стягнення, може заохочуватися лише шляхом дострокового зняття дисциплінарного стягнення, але не раніше ніж через три місяці з дня видання наказу про застосування дисциплінарного стягнення, крім випадків заохочення такого поліцейського державними нагородами.

Дострокове зняття дисциплінарного стягнення застосовується у разі, якщо воно виконало свою виховну функцію, а поліцейський своїм ставленням до служби і поведінкою довів своє виправлення. Одноразово може бути знято лише одне дисциплінарне стягнення.

Дострокове зняття дисциплінарного стягнення до поліцейського, якому оголошено зауваження, не застосовується.

Заохочення грошовою винагородою може застосовуватися до поліцейського як окремий вид заохочення або одночасно із заохоченням відомчою заохочувальною відзнакою Національної поліції України або Міністерства внутрішніх справ України.

Дострокове присвоєння чергового спеціального звання здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про Національну поліцію» [53] та може бути застосовано до поліцейського, який має стаж служби в поліції не менше п'яти років.

Повторне застосування до поліцейського заохочення у формі дострокового присвоєння чергового спеціального звання допускається не раніше ніж через три роки з моменту попереднього заохочення такого виду. Виняток становлять випадки відзначення поліцейських за проявлені мужність і героїзм під час рятування життя громадян або затримання особливо небезпечних злочинців, щодо яких зазначене обмеження не застосовується.

В умовах дії воєнного стану заохочення у вигляді дострокового присвоєння чергового спеціального звання може бути застосоване без дотримання встановлених строків: до спеціального звання підполковника поліції включно – за рішенням керівника Національної поліції України, а спеціальне звання полковника поліції – керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» та «Холодна зброя» нагороджуються поліцейські за виняткові заслуги у сфері забезпечення національної безпеки, розкриття особливо тяжких злочинів, затримання особливо небезпечних озброєних злочинців, а також за виявлені честь, доблесть і самопожертву під час рятування життя громадян, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та виконання службових завдань в особливий період. Порядок реєстрації, зберігання, носіння, використання та застосування зазначених видів зброї визначається чинним законодавством України. Передача таких відомчих заохочувальних відзнак іншим особам або їх відчуження не допускаються.

У свою чергу, за порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції України [86].

За вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України [86], окрім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення [76].

Притягнення поліцейського в установленому законом порядку до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності не виключає можливості його одночасного притягнення до дисциплінарної відповідальності відповідно до положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України [86].

Дисциплінарний проступок у діяльності поліцейського визначається як протиправна винна дія або бездіяльність, що полягає у порушенні службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні покладених на нього службових обов'язків, виході за межі наданих повноважень, недотриманні встановлених законодавством обмежень і заборон, а також у вчиненні дій, які негативно впливають на авторитет Національної поліції.

Дисциплінарне стягнення виступає одним із основних інструментів забезпечення службової дисципліни та застосовується у зв'язку з вчиненням

дисциплінарного проступку з метою виховного впливу на поліцейського, формування у нього належного ставлення до виконання службових обов'язків, а також запобігання вчиненню нових дисциплінарних правопорушень.

Застосування дисциплінарного стягнення має індивідуальний характер і можливе виключно за умови встановлення вини поліцейського у визначеному законом порядку. Таке стягнення не може бути застосоване у випадках, коли особа діяла в стані крайньої необхідності або необхідної оборони.

До поліцейських відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень: зауваження, догана, сувора догана, попередження про неповну службову відповідність, пониження у спеціальному званні на один ступінь, звільнення з посади та звільнення зі служби в поліції.

Щодо курсантів і слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, до них, поряд із видами дисциплінарних стягнень, передбаченими статтею 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України, можуть застосовуватися також інші дисциплінарні заходи, встановлені спеціальними нормативно-правовими актами [86], застосовується дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд – до п'яти нарядів.

Застосування до поліцейського інших видів дисциплінарних стягнень, не передбачених Дисциплінарним статутом Національної поліції України [86], заборонено.

2.2. Особливості відповідальності поліцейських

У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

Особливості адміністративної відповідальності визначені ст. 15 КУпАП [76] «Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень».

Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. За порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у разі винесення термінового заборонного припису, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, зазначені особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт. У разі притягнення таких осіб до відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі направлення особи, яка вчинила таке насильство, на проходження програми

для осіб, які вчинили домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, здійснюється на загальних підставах [76].

Інші, крім зазначених у частині першій цієї статті, особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну, у випадках, прямо передбачених ними, несуть за вчинення адміністративних правопорушень дисциплінарну відповідальність, а в інших випадках - адміністративну відповідальність на загальних підставах [76].

При порушенні правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної спеціальної служби транспорту - військовослужбовцями строкової служби, а також вчиненні ними військових адміністративних правопорушень, передбачених главою 13-Б КУпАП [76], штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. У випадках, зазначених у цій статті, органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, передають матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності.

За вчинення військових адміністративних правопорушень військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б КУпАП [76], за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

За вчинення військових адміністративних правопорушень поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, несуть відповідальність, передбачену статтями 172-10 і 172-19 глави 13-Б КУпАП [76] Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність. До поліцейських не може бути застосовано арешт з утриманням на гауптвахті.

Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність працівників поліції за такі злочини у сфері службової діяльності: зловживання

владою або службовим становищем (стаття 364); перевищення влади або службових повноважень (стаття 365); службове підроблення (стаття 366); службова недбалість (стаття 367); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368); незаконне збагачення (стаття 3682); пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі (стаття 369); зловживання впливом (стаття 3692); провокація підкупу (стаття 370) [75].

Крім того, працівники поліції несуть кримінальну відповідальність і за злочини проти правосуддя: завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (стаття 371); притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (стаття 372); примушування давати показання (стаття 373); порушення права на захист (стаття 374); невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист (стаття 380); розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (стаття 381); невиконання слідчим вказівок прокурора (стаття 381-1); розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування (стаття 387) [75].

Відповідно до статті 56 Конституції України [76], кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними повноважень.

Згідно зі статтею 1176 Цивільного кодексу України [107], шкода, завдана фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень, відшкодовується державою.

У випадку невиконання або неналежного виконання працівниками поліції вимог, передбачених чинним законодавством, особи, чий права та законні інтереси були порушені, а також їхні представники (зокрема родичі чи захисники), мають право звернутися до суду з позовом про відшкодування завданої шкоди у порядку, визначеному законом. При цьому зазначені особи

звільняються від сплати судового збору (державного мита) відповідно до встановлених законодавством гарантій захисту прав громадян.

Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю працівників поліції, здійснюється у повному обсязі та охоплює: втрачену особою заробітну плату й інші грошові доходи, які вона не отримала внаслідок протиправної поведінки поліцейських; вартість майна, у тому числі грошових коштів, банківських вкладів і нарахованих за ними відсотків, цінних паперів та доходів від них, частки у статутному капіталі господарського товариства й неотриманого прибутку, а також інших матеріальних цінностей, якщо повернення вилученого майна в натурі та у попередньому стані є неможливим; витрати, понесені громадянином у зв'язку з отриманням юридичної допомоги; а також моральну (немайнову) шкоду.

Працівники поліції несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконних дій чи бездіяльності, у межах та порядку, визначених законодавством. Водночас держава, відповідно до встановлених законом гарантій, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану фізичним або юридичним особам рішеннями, діями чи бездіяльністю органів і підрозділів поліції або окремих поліцейських під час реалізації ними своїх службових повноважень.

Правові аспекти відшкодування зазначеної шкоди визначені Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [101] від 1 грудня 1994 р.

На виконання пункту 3 Постанови Верховної Ради України «Про введення в дію Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р., спільним наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України та Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 р. № 6/5/3/41 затверджено Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину

незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду». [102]

Відсторонення поліцейського від виконання службових (посадових) обов'язків є тимчасовим превентивним заходом, що застосовується на період проведення службового розслідування. Такий захід може бути застосований у випадках, коли встановлені обставини дисциплінарного проступку об'єктивно унеможливають подальше виконання поліцейським його посадових (функціональних) повноважень або створюють перешкоди для повного, всебічного та неупередженого з'ясування обставин вчиненого дисциплінарного проступку.

Відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) здійснюється на підставі письмового наказу керівника, уповноваженого призначати та звільняти поліцейського з посади, і не може перевищувати строку, визначеного для проведення службового розслідування або встановленого відповідним судовим рішенням. Поліцейський має право на ознайомлення з таким наказом та отримання його копії.

Винятково у випадках появи поліцейського на службі у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також під впливом лікарських засобів, що знижують рівень уваги та швидкість реакції, або у разі відмови від проходження медичного огляду в установленому законом порядку, допускається його відсторонення без видання письмового наказу керівника.

У разі вчинення поліцейським корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, відсторонення від виконання службових обов'язків здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про запобігання корупції» [86]. Поліцейський, якому повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню у порядку, визначеному чинним законодавством.

На період відсторонення у поліцейського підлягають вилученню службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак, табельна вогнепальна зброя та спеціальні засоби. Водночас поліцейський зобов'язаний перебувати на робочому

місці, визначеному керівником, який має повноваження щодо його призначення та звільнення, а також сприяти проведенню службового розслідування.

Поліцейський наділений правом оскаржити застосоване до нього дисциплінарне стягнення протягом одного місяця з дня його виконання (реалізації) шляхом подання рапорту на ім'я безпосереднього керівника особи, яка прийняла рішення про застосування дисциплінарного стягнення, а також шляхом звернення до суду в порядку, встановленому законодавством.

Розгляд рапорту щодо незгоди з дисциплінарним стягненням здійснюється у строк, що не перевищує 30 календарних днів з моменту його реєстрації в органі поліції. Такий розгляд передбачає перевірку фактів та обставин, викладених у рапорті, які, на переконання поліцейського, не були належним чином враховані під час проведення службового розслідування та прийняття рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення.

У разі підтвердження зазначених у рапорті фактів керівник, уповноважений на його розгляд, зобов'язаний невідкладно вжити заходів щодо відновлення порушених прав поліцейського, усунення причин і умов, що сприяли виникненню відповідних порушень, а також вирішити питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у їх допущенні.

За результатами розгляду рапорту уповноважений керівник у письмовій формі повідомляє поліцейського, який подав скаргу, про прийняте рішення.

У випадку поновлення порушених прав поліцейського в судовому порядку вищий керівник зобов'язаний без зволікань забезпечити їх фактичне відновлення, усунути обставини, що призвели до порушень, а також притягнути до відповідальності осіб, винних у їх допущенні.

У період дії воєнного стану на час проведення службового розслідування за рішенням керівника, який його призначив, на поліцейського, стосовно якого було прийнято рішення про відсторонення від виконання службових обов'язків (посади), може бути покладено тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою.

Рішення про покладення тимчасового виконання обов'язків приймається з обов'язковим урахуванням обставин можливого вчиненого дисциплінарного

проступку та його тяжкості, а також можливості відстороненого поліцейського під час тимчасового виконання обов'язків за іншою посадою впливати на хід проведення службового розслідування.

У разі прийняття рішення про покладення на відстороненого поліцейського тимчасового виконання обов'язків за іншою посадою службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак, табельна вогнепальна зброя та спеціальні засоби в нього не вилучаються.

У разі встановлення за результатами службового розслідування в діях поліцейського дисциплінарного проступку видається письмовий наказ про застосування до нього одного з видів дисциплінарного стягнення з урахуванням особливостей, визначених статтею 29 Дисциплінарного статуту Національної поліції України [86].

Дисциплінарні стягнення застосовуються в порядку зростання від менш суворого, яким є зауваження, до більш суворого – звільнення зі служби в поліції. Дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь не застосовується до поліцейських, які мають первинне спеціальне звання рядовий поліції. У разі притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейського, який має дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь і вчинив новий дисциплінарний проступок, до нього знову може бути застосовано дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь. Дисциплінарні проступки такі, як перебування поліцейського на службі у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння, а також залишення місця несення служби без поважних причин, не можуть бути віднесені до незначних дисциплінарних проступків. У разі повторного вчинення дисциплінарного проступку поліцейським протягом строку дії дисциплінарного стягнення у виді зауваження за результатами службового розслідування дисциплінарне стягнення, що застосовується, повинно бути суворішим, ніж попереднє. Протягом 10 днів з дня підписання наказу про застосування дисциплінарного стягнення прямий керівник посадової особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, має право його пом'якшити, застосувати суворіше дисциплінарне стягнення або звільнити

поліцейського від дисциплінарної відповідальності, якщо встановить невідповідність такого стягнення ступеню тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та вини. У разі застосування до поліцейського інших заходів дисциплінарного впливу, не пов'язаних із застосуванням дисциплінарного стягнення, прямий керівник посадової особи, яка призначила службове розслідування, має право переглянути це рішення шляхом видання наказу про притягнення цього поліцейського до дисциплінарної відповідальності [86].

Висновки до розділу II

Система заохочень та дисциплінарних стягнень є ключовим елементом кадрового забезпечення Національної поліції України та спрямована на формування високого рівня професійної дисципліни, законності та морально-етичних стандартів серед особового складу.

Заохочення поліцейських виступають ефективним механізмом стимулювання службової активності та професійної відповідальності. До них належать матеріальні (грошова винагорода, цінні подарунки, додаткова оплачувана відпустка), моральні (занесення на дошку пошани, відомчі відзнаки) та кар'єрні (дострокове присвоєння чергового спеціального звання) види стимулювання, що забезпечують комплексний підхід до мотивації особового складу.

Застосування заохочень здійснюється на підставі комплексної оцінки професійних якостей, результатів службової діяльності, ініціативності, службової активності та дотримання дисципліни. Подання про заохочення має містити конкретні заслуги поліцейського, що виключає суб'єктивізм і сприяє об'єктивності оцінки.

В умовах воєнного стану передбачено особливості застосування деяких видів заохочень, зокрема дострокового присвоєння чергового спеціального звання, що може здійснюватися без дотримання звичайних строків для підвищення оперативності кадрових рішень у критичних ситуаціях.

Дисциплінарне стягнення виконує виховну та превентивну функцію, спрямовану на попередження нових порушень службової дисципліни та

формування відповідального ставлення поліцейських до виконання службових обов'язків.

Застосування дисциплінарних стягнень має індивідуальний характер і можливе лише при встановленні вини поліцейського у визначеному законодавством порядку. Винятки складають випадки крайньої необхідності або необхідної оборони, що відображає принцип об'єктивності та справедливості в системі дисциплінарних заходів.

Законодавчо врегульовано розподіл повноважень щодо застосування заохочень та дисциплінарних стягнень між керівниками Національної поліції, іншими керівниками підрозділів і ректорами ЗВО МВС, що забезпечує чітку субординацію та уникнення конфліктів у процесі кадрового стимулювання та дисциплінування.

Дотримання процедурних вимог щодо подання, оформлення та скасування заохочень і дисциплінарних стягнень є гарантією законності, прозорості та захисту прав поліцейських, а також підвищує рівень довіри населення до правоохоронної системи.

Умови застосування заохочень та дисциплінарних стягнень до поліцейських, що проходять навчання або первинну професійну підготовку у ЗВО МВС, передбачають диференційований підхід, який враховує їхній статус і рівень відповідальності, що сприяє ефективній реалізації освітньо-службової підготовки.

Комплексне поєднання системи заохочень із дисциплінарними механізмами створює ефективний інструментарій формування професійної культури, високих стандартів служби та авторитету Національної поліції в суспільстві.

Поліцейські несуть комплексну юридичну відповідальність, яка включає кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну форми, що дозволяє забезпечити ефективний контроль за законністю їхніх дій та високий рівень відповідальності у сфері службової діяльності.

Адміністративна відповідальність поліцейських визначається як на загальних підставах, так і спеціальними положеннями дисциплінарних статутів,

що встановлює диференційований підхід до регулювання поведінки осіб різних категорій правоохоронців та військовослужбовців.

Дисциплінарна відповідальність є ключовим інструментом регулювання поведінки поліцейських, забезпечує виховний та превентивний ефект і передбачає індивідуальний підхід із врахуванням тяжкості проступку та вини працівника.

Кримінальна відповідальність поліцейських охоплює як злочини у сфері службової діяльності (зловживання владою, службова недбалість, корупційні правопорушення), так і злочини проти правосуддя, що підкреслює високі вимоги до законності та етичної поведінки у правоохоронній діяльності.

Матеріальна та цивільно-правова відповідальність поліцейських передбачає відшкодування шкоди, завданої незаконними діями або бездіяльністю, державою або посадовими особами, що гарантує захист прав громадян і сприяє дотриманню принципу відшкодування повного збитку.

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків є превентивним заходом, спрямованим на забезпечення неупередженості та ефективності службового розслідування, при цьому законодавчо визначено строки, порядок та умови його застосування, що забезпечує баланс між правами працівника та потребами служби.

Дисциплінарне стягнення застосовується у порядку зростання суворості від менш до більш тяжких форм (зауваження, догана, сувора догана, пониження у спеціальному званні, звільнення), що відображає принцип пропорційності та індивідуалізації відповідальності.

Законодавчо передбачено особливості дисциплінарної та адміністративної відповідальності під час дії воєнного стану, зокрема щодо поліцейських поліції особливого призначення, що залучені до безпосередньої участі в бойових діях, що забезпечує адаптацію правового регулювання до умов надзвичайного часу.

Реалізація права поліцейського на оскарження дисциплінарного стягнення та можливість його перегляду керівництвом сприяє дотриманню принципу законності, захисту особистих прав працівника та підвищенню довіри до системи внутрішнього контролю у Національній поліції.

Встановлений комплексний підхід до відповідальності поліцейських, що включає превентивні, дисциплінарні, адміністративні, кримінальні та цивільно-правові механізми, забезпечує ефективне управління службовою поведінкою, запобігання порушенням прав громадян та підтримання високих стандартів діяльності Національної поліції.

РОЗДІЛ III. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛУЖБОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний досвід забезпечення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах поліції

Євроінтеграційний курс України та зумовлені ним міжнародні зобов'язання у сфері забезпечення і захисту прав і свобод людини об'єктивно детермінують потребу в системному та безперервному вдосконаленні національної правової системи. Такий процес передбачає приведення законодавства України у відповідність до загальноєвропейських стандартів і кращих зарубіжних практик, зокрема в частині нормативного закріплення інституту дисциплінарної відповідальності публічних службовців, а також процедурних механізмів її реалізації.

У контексті гармонізації національного законодавства із правовими системами держав – членів Європейського Союзу та інших демократичних країн Заходу в межах цього дослідження здійснено комплексний аналіз міжнародних стандартів і моделей правового регулювання дисциплінарної відповідальності поліцейських, що застосовуються в іноземних юрисдикціях.

Серед широкого спектра країн, досвід яких у сфері організації поліцейської діяльності є цінним для вивчення та запозичення, першочергову увагу слід приділити Сполученим Штатам Америки. На сучасному етапі саме за моделлю організації правоохоронної діяльності в США відбувається значна частина реформ у Національній поліції України. Водночас слід зазначити, що правоохоронна система США є високорозвиненою, а поліцейські органи займають у ній ключове місце.

Проте структура поліцейських органів та процедура проведення внутрішніх службових розслідувань, які виконують функцію забезпечення дисципліни, мають свої специфічні особливості. Варто звернути увагу на те, що термін «Поліція США» у єдиному сенсі не використовується: кожен штат володіє власним поліцейським управлінням, незалежним від інших юрисдикцій.

При цьому структура поліцейських управлінь може суттєво відрізнятися між штатами, проте можна виділити характерні загальні риси.

Законодавство США визначає повноваження поліцейських як делеговані державою або муніципальним урядом права, спрямовані на:

- регулювання цивільних відносин;
- захист життя, здоров'я та безпеки громадян;
- здійснення превентивної діяльності у сфері попередження кримінальних правопорушень, масових заворушень та протестів, пов'язаних із порушенням громадського порядку.

Водночас точне коло повноважень поліції визначити складно, оскільки воно постійно змінюється внаслідок еволюції суспільного життя, технологічного прогресу, появи нових державних органів або реорганізації існуючих структур.

Поліція США характеризується значним розмаїттям організаційних форм, функцій та повноважень, що реалізуються окремими поліцейськими структурами. Водночас поліцію не можна розглядати як єдину централізовану систему. На основі загальних ознак існуючі поліцейські організації США можна класифікувати наступним чином:

1. Федеральні поліцейські організації, що входять до складу Департаменту юстиції, Казначейства, Департаменту пошти та Міністерства оборони;
2. Поліцейські організації штатів, які підпорядковуються урядам конкретних штатів;
3. Офіс шерифа та підпорядковані йому агентства в округах (графствах);
4. Міські та селищні поліцейські агентства, що діють на території населених пунктів;
5. Поліція підприємств та промислових корпорацій, яка забезпечує охорону приватної власності та дотримання внутрішніх правил безпеки.

Таким чином, американська модель характеризується мультиструктурністю та децентралізацією, що забезпечує гнучкість у реагуванні

на потреби громадян і ефективність превентивних та контрольних функцій у різних юрисдикціях. [72].

У зв'язку з розгалуженою та децентралізованою структурою поліцейських органів США, практика організації внутрішньої діяльності та забезпечення дисципліни значно варіюється залежно від конкретного штату чи місцевості. Зокрема, у межах кожного штату існують унікальні, притаманні лише певним підрозділам особливості проведення службових розслідувань щодо працівників поліції. Такі розслідування передують застосуванню дисциплінарних стягнень та, як правило, здійснюються спеціально уповноваженими підрозділами чи органами поліцейських структур, наприклад, відділами внутрішніх розслідувань на рівні штату чи округу.

Водночас на різних територіях США можуть застосовуватися альтернативні організаційні моделі проведення службових розслідувань. Так, прикладом є департамент поліції міста Чикаго, де система розслідувань має дуалістичну структуру та включає два ключові елементи:

- Поліцейська комісія Чикаго – складається з дев'яти громадян міста, які призначаються мером за погодженням із міською радою. До основних функцій комісії належать:

- розгляд дисциплінарних справ, пов'язаних зі скаргами на неправомірні дії поліцейських;
- організація щомісячних громадських зустрічей для надання мешканцям можливості поставити запитання, висловити зауваження або пропозиції щодо діяльності комісії, керівництва поліції та незалежного органу з перевірки поліції;
- визначення кандидатури на посаду керівника поліції для подальшого призначення мером;
- затвердження правил функціонування поліцейського департаменту.

Незалежний орган із перевірки поліції – відповідальний за розслідування скарг на неправомірні дії поліцейських, що забезпечує додатковий рівень контролю та підзвітності перед громадськістю.

Таким чином, дуалістична модель організації службових розслідувань у Чикаго поєднує громадський нагляд та внутрішній контроль, що дозволяє забезпечити баланс між ефективністю дисциплінарних процедур та захистом прав працівників поліції. [72]

Водночас, система правового регулювання службових розслідувань у поліцейських органах США має низку спільних елементів, притаманних більшості штатів. Так, проведення дисциплінарних проваджень департаментами поліції або іншими уповноваженими органами, порядок яких визначений у внутрішніх документах та законодавстві штатів, зобов'язане відповідати принципу «належної процедури», проголошеному Конституцією США (IV та V поправки).

Зокрема, до складу таких процедур входить право поліцейського на судовий перегляд застосованих до нього дисциплінарних заходів. У зв'язку з цим у більшості штатів прийнятий і діє «білл про права поліцейського», який формалізує права та гарантії співробітників поліції в процесі дисциплінарного провадження.

Крім норм локального законодавства, загальними джерелами правового регулювання службових розслідувань є:

- судова практика, зокрема рішення та прецеденти, що виникають у результаті розгляду цивільних позовів проти поліцейських за їхні дії або бездіяльність;
- федеральне законодавство, яке визначає базові стандарти правового регулювання діяльності поліцейських органів на національному рівні.

Таким чином, поєднання конституційних принципів, локального законодавства, федеральних норм та судової практики забезпечує правову гарантію збалансованості дисциплінарного процесу та захист прав поліцейських від свавілля з боку керівництва.

У свої чергу, правове регулювання дисциплінарної відповідальності співробітників поліції у Федеративній Республіці Німеччина здійснюється на підставі розгалуженої системи нормативно-правових актів, ключове місце серед яких посідають Федеральний закон про державну службу, Федеральний

дисциплінарний закон, а також спеціальні закони федеральних земель, що регламентують питання державної дисципліни.

Оскільки поліцейські у ФРН мають статус державних службовців, на них у повному обсязі поширюється дія положень Федерального дисциплінарного законодавства, яке визначає підстави, види та порядок застосування заходів дисциплінарного впливу.

Система дисциплінарних стягнень, передбачена для державних службовців, включає такі заходи, як зауваження (догана), накладення штрафу у розмірі від 500 євро до суми місячного грошового утримання, тимчасове зменшення розміру заробітної плати (не більше ніж на одну п'яту її частини строком до трьох років), пониження у посаді, а також звільнення з державної служби. Щодо осіб, які перебувають у відставці, законодавством передбачено можливість застосування санкцій у вигляді скорочення або повного позбавлення пенсійного забезпечення.

Строки давності притягнення до дисциплінарної відповідальності в системі державної служби Федеративної Республіки Німеччина є диференційованими та залежать від виду дисциплінарного стягнення. Так, для застосування догани встановлено дворічний строк давності; для накладення штрафу, зменшення розміру грошового утримання або скорочення пенсійних виплат – трирічний; для застосування такого суворого заходу, як пониження у посаді, - семирічний строк.

Порушення дисциплінарного провадження належить до виключної компетенції керівника та допускається лише за наявності достатніх фактичних даних, що обґрунтовано свідчать про неправомірну поведінку службовця. Водночас законодавством передбачено право самої посадової особи ініціювати відкриття дисциплінарного провадження шляхом звернення до керівника з метою усунення підозр щодо своєї протиправної поведінки.

Службовець підлягає негайному письмовому повідомленню про початок дисциплінарного провадження. У межах його здійснення уповноважені посадові особи здійснюють комплекс процесуальних дій, спрямованих на всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин справи, зокрема збір офіційної інформації, отримання письмових пояснень, допит свідків, заслуховування експертних

висновків, аналіз службової документації, матеріалів справи та протоколів попередніх опитувань, а також здобуття додаткових доказів. Свідки зобов'язані надавати правдиві показання, а експерти – фахові та обґрунтовані висновки.

У передбачених законом випадках, за вимогою судових органів, у межах дисциплінарного провадження допускається застосування таких процесуальних заходів, як обшук і конфіскація. За результатами проведеного розслідування на завершальному слуханні оголошується остаточний висновок, після чого рішення про застосування відповідного дисциплінарного стягнення ухвалюється керівником у межах наданих йому повноважень.

Переважає більшість органів державної влади наділена повноваженнями щодо застосування таких дисциплінарних стягнень, як догана та штраф, тоді як вищі за ієрархією органи управління володіють розширеним обсягом дисциплінарної компетенції. Водночас законодавство передбачає право вищого керівника або уповноваженого органу скасувати, зупинити дію чи переглянути дисциплінарний наказ, виданий підлеглим керівником, у межах наданих йому повноважень. Посилення раніше обраного дисциплінарного заходу допускається виключно протягом тримісячного строку з моменту його оголошення. Крім того, на службову особу, стосовно якої проводилося дисциплінарне розслідування, може бути покладено обов'язок відшкодування витрат, пов'язаних із здійсненням такого провадження.

Разом із тим відповідні нормативно-правові акти гарантують право на апеляційне оскарження рішень про застосування дисциплінарних стягнень у судовому порядку протягом одного місяця з моменту їх ухвалення. Розгляд таких справ віднесено до компетенції судів адміністративної юрисдикції, які виконують функції судів дисциплінарної юрисдикції. Розгляд дисциплінарних справ здійснюється спеціалізованою палатою з дисциплінарних питань, до складу якої входять троє професійних суддів та двоє представників державної служби, один із яких представляє відповідну службу посадової особи, дисциплінарна справа якої перебуває на розгляді.

Особливої наукової уваги потребує аналіз механізмів здійснення дисциплінарних проваджень в органах поліції Республіки Польща. Інститут

дисциплінарної відповідальності поліцейських, а також порядок реалізації дисциплінарного провадження в цій державі регламентуються сукупністю нормативно-правових актів різного рівня. Зокрема, у Декларації про поліцію (*Deklaracja o policji*) закріплено принцип персональної відповідальності поліцейського за власні дії, водночас підкреслюється обов'язок суспільства забезпечувати працівникові поліції належну моральну та фізичну підтримку як суб'єкту, що виконує публічну службу в інтересах держави та громадян.

Вагоме значення у системі дисциплінарного регулювання відіграють Правила професійної етики поліцейського, які виконують допоміжну, але водночас конкретизуючу функцію, додатково закріплюючи етичні та поведінкові стандарти, обов'язкові для дотримання поліцейськими Республіки Польща. У цих актах особливу увагу приділено ролі керівника, який зобов'язаний демонструвати зразкову службову та моральну поведінку, утримуватися від зловживання посадовими повноваженнями, а також не допускати використання службового становища з метою приниження честі й гідності підлеглих офіцерів. Під час оцінювання службової діяльності підлеглих керівник повинен діяти на основі чітко визначених критеріїв, дотримуючись принципів справедливості, неупередженості та об'єктивності.

Поряд із зазначеними актами функціонує Кодекс поведінки співробітників правопорядку (*Kodeks postępowania funkcjonariuszy porządku prawnego*), положення якого за своїм змістом кореспондують нормам Декларації про поліцію та Правил професійної етики поліцейського і застосовуються паралельно з ними, формуючи комплексну нормативно-етичну основу дисциплінарної відповідальності поліцейських у Польщі.

Відповідно до положень Акта про поліцію, працівник поліції підлягає дисциплінарній відповідальності за вчинення дисциплінарних проступків, що виражаються у порушенні вимог службової дисципліни або недотриманні встановлених стандартів професійної етики. Законодавець закріплює вичерпний та нормативно визначений перелік таких проступків, який охоплює, зокрема, умисне або необережне ухилення від виконання службового завдання,

неналежне чи несвоєчасне його виконання, повне невиконання службових обов'язків, а також зловживання наданими службовими повноваженнями.

До дисциплінарно караних діянь також віднесено введення в оману безпосереднього керівника або іншого співробітника поліції, якщо такі дії завдали або могли завдати шкоди інтересам служби, правам чи законним інтересам поліцейського або третіх осіб. Окрему групу дисциплінарних порушень становить неналежна поведінка керівника, яка сприяє послабленню службової дисципліни в підпорядкованому йому підрозділі.

Закон прямо кваліфікує як дисциплінарні проступки перебування поліцейського на службі у стані алкогольного, наркотичного чи іншого подібного сп'яніння, а також вживання таких речовин на об'єктах або територіях, що перебувають у користуванні поліції. До підстав дисциплінарної відповідальності також віднесено втрату службової вогнепальної зброї, боєприпасів, службового посвідчення або іншого елементу службового спорядження, який може становити небезпеку для життя і здоров'я громадян чи створювати загрозу громадському порядку та безпеці, а також втрату документів, що містять конфіденційну інформацію.

У разі, якщо дисциплінарне порушення за своїм змістом одночасно містить ознаки кримінального правопорушення або податкового делікту, працівник поліції підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності незалежно від реалізації щодо нього заходів кримінально-правового реагування.

Повноваження дисциплінарного начальника в органах поліції Республіки Польща покладаються на керівників відповідних рівнів управління, зокрема начальника поліції, воєводського коменданта, повітового коменданта, а також керівника поліцейського навчального закладу. У межах своєї компетенції дисциплінарний начальник має право делегувати здійснення дисциплінарних повноважень своїм заступникам або іншим уповноваженим працівникам очолюваного ним підрозділу, діючи від його імені та в установлених межах.

У разі виникнення спірних питань щодо визначення органу або посадової особи, уповноважених розглядати дисциплінарну справу, остаточне рішення приймається вищим за ієрархією дисциплінарним начальником. Функції вищих

дисциплінарних начальників у дисциплінарному провадженні реалізуються керівниками, які займають посади вищого рівня в організаційній структурі поліції.

Система дисциплінарних стягнень, що може бути застосована до поліцейського в Республіці Польща, є диференційованою та включає такі заходи дисциплінарного впливу: зауваження (догану), тимчасову заборону залишати визначене місце строком від трьох до чотирнадцяти діб, попередження про часткову службову невідповідність, пониження у спеціальному званні, пониження на займаній посаді, а також звільнення зі служби. Водночас законодавство встановлює обмеження щодо застосування пониження у спеціальному званні, яке допускається виключно у поєднанні з пониженням у посаді або як супутній захід у разі звільнення з поліцейської служби.

У разі вчинення поліцейським кількох дисциплінарних проступків дисциплінарна відповідальність реалізується шляхом застосування одного дисциплінарного стягнення, яке відповідає найбільш суспільно небезпечному з допущених порушень.

Встановлення факту вчинення дисциплінарного проступку має бути здійснене у строк, що не перевищує тридцяти днів, з можливістю його продовження вищим керівником до двох місяців. При цьому в межах дисциплінарного провадження поліцейський, щодо якого воно здійснюється, розглядається як імовірний правопорушник, що свідчить про функціонування презумпції винуватості у відповідній процедурі.

Нормативно закріплено також часові межі реалізації дисциплінарного переслідування: дисциплінарне провадження не може бути ініційоване після спливу дев'яноста днів з моменту отримання дисциплінарним начальником відомостей про вчинення проступку, а застосування дисциплінарного стягнення є недопустимим після закінчення одного року з дня вчинення відповідного дисциплінарного правопорушення.

Проведення дисциплінарного провадження покладається на дисциплінарного представника, який призначається дисциплінарним начальником строком на чотири роки з числа рядових співробітників поліції, що

мають спеціальне звання, співмірне з рівнем відповідного підрозділу. До кола повноважень дисциплінарного представника належить збирання та процесуальне оформлення доказової бази, зокрема здійснення опитування свідків і особи, щодо якої проводиться провадження, заслуховування її пояснень, проведення оглядів, ініціювання та організація експертних досліджень. Кожна процесуальна дія фіксується шляхом складення відповідного протоколу.

У разі тимчасової непрацездатності особи, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, її участь у дисциплінарному провадженні допускається виключно за погодженням з лікарем, що здійснює лікування, а за необхідності – з лікарем відповідної спеціалізації. Дисциплінарне розслідування має здійснюватися з урахуванням усіх фактичних обставин справи та бути завершеним у строк, що не перевищує одного місяця з моменту порушення дисциплінарного провадження.

На підставі зібраних доказів дисциплінарний керівник уповноважений ухвалювати одне з наступних рішень: виправдувальне рішення, утримання від застосування дисциплінарного стягнення, призначення відповідного покарання або припинення дисциплінарного провадження. Утримання від призначення покарання можливе у випадках, коли ступінь вини працівника або завданої дисциплінарним проступком шкоди службовим інтересам є незначною, а особисті та професійні характеристики співробітника, а також результати попередньої служби, свідчать про позитивну репутацію особи.

За результатами дисциплінарного розгляду видається офіційна постанова, яка містить повну інформацію про проведене провадження, обраний захід дисциплінарного стягнення, а також детальні інструкції щодо права працівника на подання скарги та процедур її реалізації. При цьому законодавством передбачено право поліцейського оскаржити прийняте рішення вищому дисциплінарному керівнику протягом семи днів. У випадках, коли рішення ухвалюється головним комендантом поліції, апеляційне оскарження відсутнє, однак працівник має право звернутися до головного коменданта з проханням про перегляд справи.

Для розгляду оскаржуваного рішення створюється спеціальна комісія, що складається з трьох осіб: двох офіцерів, призначених вищим дисциплінарним керівником, та одного представника місцевої профспілки поліцейських. Важливим принципом апеляційного провадження є те, що на його підставі не може бути призначене більш суворе покарання, ніж те, що було застосоване під час первинного розгляду.

Разом із тим, слід підкреслити, що універсальним нормативно-правовим джерелом, що регламентує питання дисципліни та дисциплінарного провадження у правоохоронних органах країн Європи, виступають положення Європейського кодексу поліцейської етики, прийнятого Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року. Цей документ встановлює обов'язковість здійснення контролю за застосуванням дисциплінарних заходів до співробітників поліції незалежними органами або судовими інституціями, що, у свою чергу, закріплює право на апеляційне оскарження прийнятих дисциплінарних рішень та забезпечує захист поліцейського від можливого свавілля керівництва.

Водночас кодекс передбачає гарантування державної підтримки поліцейських у випадках необґрунтованих звинувачень, що можуть виникати у процесі виконання службових обов'язків. Зазначене положення є особливо актуальним з огляду на те, що громадяни не завжди позитивно оцінюють дії поліції, а окремі особи можуть висувати безпідставні претензії або звинувачення проти працівників правоохоронних органів, створюючи необхідність забезпечення ефективного механізму їхнього правового захисту.

Дослідивши «Звіт за результатами аналітичного дослідження ефективності застосування норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII» [73], оприлюднений Міністерством внутрішніх справ України, формовано порівняльну таблицю міжнародного досвіду забезпечення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах поліції.

Порівняльна таблиця міжнародного досвіду забезпечення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах поліції

Країна / Місто	Нормативна база	Дисциплінарні заходи	Порядок апеляції	Особливості розслідування / процедури
США, м. Оверленд-Парк	Стандартний порядок дій (СПД), Положення про Civil Service Commission	Усна догана, письмова догана, відсторонення, адміністративне відсторонення, пониження в посаді, звільнення	Письмова апеляція до капітана → Комісія з цивільної служби (3 особи, незалежна) → окружний суд	Система має виправну та освітню спрямованість, апеляція можлива лише щодо пом'якшення заходів, надзвичайне відсторонення до наступного робочого дня
США, м. Мадісон (Вісконсін)	СПД департаменту поліції, робоча схема заходів дисциплінарного впливу	Усне консультування, додаткове навчання, письмова догана, відсторонення без оплати (1–5, 5–15, >15 днів), пониження у званні, звільнення	Зазначено право оскаржити відсторонення; повторні порушення переходять у більш сувору категорію	Категоризація заходів дисциплінарного впливу спрощує вибір стягнення; перелік пом'якшувачих та обтяжуючих факторів; виховна роль управлінських заходів перед офіційним стягненням
Англія та Уельс	Настанова по проступках офіцерів поліції; Законодавство МВС	Консультації, письмове попередження, останнє письмове попередження, звільнення із	Незалежне бюро з питань поведінки поліції; поліцейський	Кожен поліцейський має право на представника (“друг поліцейського”); два види слухання: звичайне та прискорене; відсторонення до 4 тижнів з можливістю продовження

Країна / Місто	Нормативна база	Дисциплінарні заходи	Порядок апеляції	Особливості розслідування / процедури
		сповіщенням, звільнення без сповіщення	апеляційний трибунал (Голова + 2 члени)	
Німеччина (ФРН)	Федеральний закон про державну службу, Федеральний дисциплінарний закон, Закони земель	Догана, штраф (500 € – місячна зарплата), скорочення зарплати (до 1/5, до 3 років), пониження, звільнення, скорочення/зняття пенсії	Апеляція в адміністративний суд протягом місяця; палата з дисциплінарних питань (3 судді + 2 представники держслужби)	Проведення ініціюється керівником; збори доказів, заслуховування свідків і експертів; можлива конфіскація та обшук; обмеження на посилення стягнення до 3 місяців
Польща	Декларація про поліцію, Кодекс поведінки, Акт про поліцію	Догана, заборона залишати місце (3–14 днів), попередження про неповну придатність, пониження у званні, пониження у посаді, звільнення	Апеляція до вищого дисциплінарного начальника протягом 7 днів; перегляд рішення головним комендантом поліції	Розслідування має завершуватися за 30 днів (можливе продовження до 2 міс); презумпція винуватості; дисциплінарний представник призначається на 4 роки; одне стягнення за тяжкий проступок при множинних порушеннях
Загальноєвропейський стандарт	Європейський Кодекс поліцейської етики	Не визначає конкретних заходів, але регламентує	Обов'язковий контроль з боку	Декларує право поліцейського на захист від свавілля керівника; державна підтримка поліцейських від

Країна / Місто	Нормативна база	Дисциплінарні заходи	Порядок апеляції	Особливості розслідування / процедури
	(Рада Європи, 2001)	контроль та незалежне оскарження	незалежного органу або суду	необґрунтованих звинувачень

3.2. Напрями вдосконалення службової дисципліни та проведення службового розслідування в органах Національної поліції України

Дослідивши засади формування дисциплінарних комісій в органах Національної поліції, особливу увагу слід приділити правовим основам формування дисциплінарних комісій у Національній поліції, зокрема щодо залучення представників громадськості до їхньої роботи.

Згідно з законодавством, у разі проведення службового розслідування, що пов'язане з можливим порушенням поліцейським конституційних прав і свобод людини та громадянина, до складу дисциплінарної комісії можуть включатися представники громадськості.

Вимоги до представників громадськості:

- наявність бездоганної репутації;
- високі професійні та моральні якості;
- суспільний авторитет.

Включення представників громадськості слід здійснюється за рішенням уповноваженого керівника. Члени дисциплінарних комісій із числа громадськості:

- виконують свої обов'язки на громадських засадах;
- їх загальна кількість не може перевищувати трьох осіб у складі комісії.

Таким чином, законодавець забезпечує баланс між професійним контролем та громадським наглядом, що сприяє підвищенню прозорості та довіри до процесу дисциплінарних розслідувань у поліції.

Далі вважаємо за необхідне звернути увагу на таку важливу обставину як Юридична обов'язковість результатів службової перевірки.

Відповідно до законодавства, вирішення питання про застосування дисциплінарного стягнення до працівника поліції залежить безпосередньо від волі уповноваженого керівника органу поліції, який сам у процесі службового розслідування участі не бере.

Порядок дій у разі встановлення дисциплінарного проступку:

1. Висновки дисциплінарної комісії: після розгляду матеріалів службового розслідування комісія встановлює наявність або відсутність дисциплінарного проступку у діях (бездіяльності) поліцейського.

2. Пропозиції щодо дисциплінарного стягнення: керівнику, який призначив службове розслідування, вносяться пропозиції щодо накладення дисциплінарного стягнення на поліцейського.

3. Прийняття рішення уповноваженим керівником: Уповноважений керівник, враховуючи: характер проступку, обставини його вчинення, особу порушника та ступінь його вини, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, попередню поведінку поліцейського та його ставлення до служби, визначає вид дисциплінарного стягнення та видає письмовий наказ про його застосування.

4. У випадку відсутності повноважень у керівника: Якщо керівник не уповноважений на застосування дисциплінарних стягнень, він подає клопотання старшому прямому керівнику про притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності.

Особливій увазі заслуговує процес виконання дисциплінарних стягнень. Адже застосування та виконання дисциплінарних стягнень до працівника поліції здійснюється з урахуванням положень статей 19-22 Дисциплінарного статуту Національної поліції України [86], що регламентують порядок і процедуру їх накладення.

Особливої уваги потребує питання законодавчого регулювання адміністративного оскарження результатів службового розслідування.

У межах цього питання, особливу увагу слід приділити порядку адміністративного оскарження поліцейським результатів службового розслідування, проведеного стосовно нього. Адже на сьогодні чинне законодавство досить поверхнево регулює процедуру реалізації цієї форми оскарження. Внаслідок цього виникають труднощі у чіткому визначенні прав і обов'язків поліцейського та органів поліції щодо оскарження рішень службових перевірок.

Процедура у правовій сфері є особливим нормативно встановленим порядком здійснення юридичної діяльності, що забезпечує:

1. реалізацію норм матеріального права;
2. виконання та захист матеріальних правовідносин, які охороняються від порушень за допомогою правових санкцій.

Таким чином, адміністративне оскарження результатів службового розслідування є механізмом правового захисту поліцейського, що дозволяє законно перевірити та оспорити дії органів поліції у межах установлених нормативних правил.

Дослідивши процедуру та порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України, визначені наказ МВС від 07.11.2018 № 893 [81], а також порядок використання поліграфів у Національній поліції України, визначений наказом МВС від 13.11.2017 № 920 [74], слід запропонувати практичні поради та алгоритми під час провадження дисциплінарних розслідувань за фактами допущення порушень дисципліни та законності особами з числа поліцейських Національної поліції.

Алгоритм застосування поліграфу під час проведення службових розслідувань у Національній поліції України.

1. Ініціація опитування.

У разі необхідності опитування з використанням поліграфа стосовно поліцейського, щодо якого проводиться службове розслідування, голова дисциплінарної комісії може запропонувати пройти таке опитування.

Можливі дії поліцейського:

- поліцейський погодився;
- поліцейський відмовився.

2. Дії голови дисциплінарної комісії при погодженні поліцейського на опитування.

Підготувати та підписати завдання на проведення опитування, у якому зазначити мету опитування.

Надіслати завдання та необхідні матеріали до підрозділу поліції, де працює спеціаліст (поліграфолог), для погодження його безпосереднім керівником.

3. Дії голови дисциплінарної комісії при відмові поліцейського.

Відмова не тягне за собою утиск прав або порушення свобод.

- Голова (член) дисциплінарної комісії:
- отримує письмові пояснення від поліцейського та інших осіб;
- збирає необхідні матеріали для службового розслідування.

Примітка: факт відмови може розцінюватися як ознака нещирості або намагання приховати відомості.

4. Дії спеціаліста (поліграфолога).

Вивчити наявні матеріали.

Визначити можливість проведення опитування.

Призначити дату та місце проведення опитування та повідомити ініціатора (голову дисциплінарної комісії).

5. Обов'язки керівників органів та підрозділів поліції.

Забезпечити організаційне забезпечення опитування на всіх етапах.

Забезпечити явку опитуваної особи у визначений термін і місце.

6. Проведення опитування

Проводиться лише за письмовою добровільною згодою опитуваної особи.

У разі неможливості проведення (стан здоров'я, відсутність умов) спеціаліст інформує письмово ініціатора з зазначенням причин.

У разі відмови особи безпосередньо перед або під час опитування, їй пропонують написати заяву з причин відмови.

Відмова не несе правових наслідків.

7. Після проведення опитування.

Спеціаліст підготовляє довідку про результати у 2 примірниках.

За необхідності присвоює гриф обмеження доступу.

Перший примірник надсилається ініціатору.

Голова дисциплінарної комісії долучає довідку до матеріалів службового розслідування.

Висновки довідки є орієнтовними, не можуть використовуватися як доказ і потребують додаткової перевірки.

Якщо довідка з грифом обмеження доступу, матеріалам службового розслідування присвоюється відповідний гриф.

Алгоритм дій при освідуванні поліцейського на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння на робочому місці

1. Виявлення підозри на сп'яніння.

Якщо у підлеглого виявлено ознаки алкогольного сп'яніння:

Запропонувати пройти освідування за допомогою газоаналізатора.

Запропонувати пройти медичне освідування (огляд) у найближчому медичному закладі.

2. Дії у разі відмови поліцейського від медичного освідування.

Скласти Акт про відмову у присутності не менше трьох осіб.

Отримати пояснення від свідків відмови.

Скласти рапорт про подію, зареєструвати його в підрозділі поліції.

Відсторонити поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) без видання письмового наказу (ч. 4 ст. 17 Дисциплінарного статуту НП України).

3. Дії у разі згоди поліцейського на медичне освідування.

Видається письмове направлення від підрозділу поліції в медичний заклад.

Направлення обов'язково реєструється в канцелярії.

Поліцейський супроводжується відповідальною особою та безпосереднім керівником.

Лікар складає протокол медичного освідування (огляду) у двох примірниках:

Вказує наявні симптоми алкогольного сп'яніння.

Відсутність бланків протоколів не може бути причиною відмови від освідування.

На підставі результатів освідування формулюється висновок, який чітко охарактеризує стан поліцейського на момент обстеження.

4. Дії при підозрі на наркотичне або інше сп'яніння.

Запропонувати пройти медичний огляд (освідування) в наркологічному диспансері.

Якщо поліцейський відмовився:

Скласти Акт про відмову у присутності не менше трьох осіб.

Отримати пояснення від свідків.

Скласти рапорт про подію та зареєструвати в підрозділі поліції.

Відсторонити від виконання службових обов'язків без видання письмового наказу (ч. 4 ст. 17 Дисциплінарного статуту Національної поліції України) [86].

Якщо поліцейський погодився:

Видається письмове направлення від підрозділу поліції.

Поліцейський супроводжується відповідальною особою та керівником.

Зареєструвати Акт про відмову проходження медичного огляду (у разі відмови частково).

Медичний огляд лікарем-наркологом:

Встановлюється стан сп'яніння або приймається рішення про стаціонарне обстеження.

Лікар складає письмовий висновок та видає поліцейському направлення на обстеження, якщо необхідно.

5. Подальші дії.

Призначити службове розслідування на підставах, визначених розділом II Порядку проведення службових розслідувань у Національній поліції України, наказ МВС від 07.11.2018 № 893.

Дії поліцейського під час проходження освідування (відмова/згода в закладі) відображаються у відповідних актах і рапортах.

Алгоритм дій уповноважених посадових осіб у разі отримання інформації про складання стосовно поліцейського адміністративного протоколу за ст. 130 КУпАП, або дорожньо-транспортної пригоди за його участю в стані (або ознаками) сп'яніння

Отримавши інформацію про подію за участю поліцейського, стосовно якого складено адміністративний протокол за статтею 130 КУпАП, або розпочато кримінальне провадження за вчинення ДТП у стані (чи з ознаками) сп'яніння, працівник управління (відділу) головної інспекції ГУНП під час виїзду на місце пригоди зобов'язаний у першу чергу з'ясувати:

1) дату, час, місце та обставини події, отримавши із територіального органу (підрозділу) поліції фото- та відеоматеріали, які її підтверджують;

2) відомості про поліцейського, стосовно якого збираються (зібрано) матеріали, зокрема, чи знаходився він на службі, чи був в однострої, чи мав табельну вогнепальну зброю, чи має посвідчення водія відповідної категорії, чи притягувався раніше до відповідальності за порушення Правил дорожнього руху, у тому числі за керування транспортним засобом у стані (з ознаками) сп'яніння, та які заходи реагування до нього було вжито;

3) відомості про транспортний засіб, яким керував поліцейський (якщо приватний, - кому належить; якщо службовий, - чи закріплений за ним поліцейський в установленому порядку, чи має, зокрема, дозвіл на його позагаражне зберігання);

4) в якому напрямку рухався на автомобілі поліцейський, де він до цього знаходився, де та з ким міг вжити алкогольні напої;

5) якщо стосовно поліцейського складено адміністративний протокол за статтею 130 КУпАП [76], - хто здійснив зупинку транспортного засобу під його керуванням та підстави для зупинки;

6) якщо поліцейський скоїв дорожньо-транспортну пригоду, - відомості про її учасників, тяжкість отриманих ними тілесних ушкоджень, а також транспортні засоби та характер спричинених механічних пошкоджень;

7) відомості про те, чи пройшов поліцейський освідування на місці події, або медичний огляд в лікарні, їх результати;

8) дату та номер реєстрації матеріалів в ЄО; дату, серію, номер складеного стосовно поліцейського адміністративного протоколу, частину та статтю КУпАП; дату, номер кримінального провадження, частину та статтю КК України, відомості чи затримувався поліцейський в порядку ст. 208 КПК

України, чи повідомлено йому про підозру в учиненні кримінального правопорушення;

9) відомості чи відсторонений поліцейський від керування транспортним засобом, якщо так, - куди поміщено автомобіль.

Висновки до розділу III

Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами. Аналіз законодавства та практики дисциплінарної відповідальності поліцейських у ФРН, Польщі та США свідчить про те, що ефективне забезпечення службової дисципліни потребує приведення національних норм у відповідність із міжнародними стандартами. Зокрема, Європейський кодекс поліцейської етики підкреслює обов'язковість контролю з боку незалежних органів і судів, що забезпечує дотримання принципу пропорційності та права на апеляційне оскарження дисциплінарних стягнень.

Чітке визначення дисциплінарних проступків та процедур їх розгляду. У країнах Європи дисциплінарні проступки поліцейських визначаються законодавчо і детально: від порушень професійної етики до зловживання службовими повноваженнями. Дисциплінарні провадження проводяться за встановленими процедурами із визначенням компетенції дисциплінарних начальників і правами підлеглих, включаючи можливість апеляційного оскарження.

Структурна організація службових розслідувань. Міжнародний досвід показує, що ефективне дисциплінарне провадження можливе лише за наявності чітко структурованих підрозділів або комісій, які здійснюють внутрішні розслідування (ФРН – дисциплінарні начальники та комісії; Польща – дисциплінарні начальники та представники громадськості; США – відділи внутрішніх розслідувань та незалежні комісії). Така організація дозволяє забезпечити об'єктивність, незалежність та прозорість розслідування.

Застосування диференційованих дисциплінарних заходів. Досвід ФРН, Польщі та США демонструє практику диференційованого підходу до покарань залежно від тяжкості проступку та обставин його вчинення. Це включає догани,

штрафи, пониження у посаді чи звільнення, а також спеціальні заходи для колишніх працівників (скорочення пенсії). Важливо, що застосування дисциплінарних заходів завжди супроводжується дотриманням права на належну процедуру та апеляційне оскарження.

Залучення представників громадськості. Досвід Польщі та США свідчить про ефективність включення до дисциплінарних комісій представників громадськості. Це сприяє підвищенню довіри суспільства до поліції, забезпеченню прозорості дисциплінарних проваджень та запобіганню конфліктів інтересів.

Системна превентивна функція дисципліни. У міжнародній практиці дисциплінарна відповідальність розглядається не лише як каральний інструмент, а й як механізм попередження порушень та формування професійної культури поліцейських, що забезпечує стабільність та ефективність поліцейської діяльності.

Основні напрями вдосконалення службової дисципліни в національній поліції України.

Удосконалення нормативно-правової бази необхідно систематизувати та гармонізувати законодавство щодо дисциплінарної відповідальності, у тому числі шляхом впровадження чітких визначень дисциплінарних проступків, процедур розгляду та строків провадження, з урахуванням міжнародних стандартів (Європейський кодекс поліцейської етики, практика ФРН, Польщі та США).

Запровадження структурованих підрозділів для службових розслідувань. Варто створити спеціалізовані підрозділи або комісії з дисциплінарних питань із незалежними представниками та можливістю залучення громадськості, що забезпечить об'єктивність, прозорість та довіру до процесу.

Диференційований підхід до дисциплінарних заходів. Рекомендується запровадити систему ступеневих стягнень, залежно від тяжкості проступку та його наслідків, що забезпечить пропорційність покарання та стимулюватиме відповідальну поведінку.

Забезпечення права на оскарження та апеляційні механізми. Потрібно чітко закріпити право поліцейського на оскарження результатів службового розслідування, включаючи визначення компетентного апеляційного органу та строків розгляду скарг, що дозволить запобігти свавілля керівництва та підвищить ефективність дисциплінарних процедур.

Формування превентивної культури дисципліни. Необхідно проводити постійне навчання та підвищення кваліфікації поліцейських у сфері етики, прав людини та дисципліни, що сприятиме формуванню професійної культури та внутрішньої відповідальності.

Громадський контроль та підзвітність. Включення представників громадськості до дисциплінарних комісій та проведення регулярних публічних звітів щодо дисциплінарних практик посилює підзвітність поліції суспільству та зміцнює довіру громадян до правоохоронних органів.

ВИСНОВОК

У роботі було реалізовано поставлену мету, що полягала у з'ясуванні організаційно-функціонального забезпечення службової дисципліни в органах Національної поліції України та у напрацюванні пропозицій щодо їх удосконалення. Отримані в ході дослідження результати дали можливість сформулювати такі узагальнені висновки.

1. Проведений аналіз доводить, що службова дисципліна є ключовим системоутворювальним елементом адміністративно-правового статусу поліцейського. Вона визначає ефективність діяльності Національної поліції, забезпечує законність, захист прав і свобод людини та формує суспільну довіру до органу. Належне нормативне закріплення та контроль за виконанням службових обов'язків поліцейських і їхніх керівників є необхідною умовою ефективного функціонування поліції.

2. Правове регулювання службової дисципліни має багаторівневий характер і охоплює конституційний, законодавчий та підзаконний рівні. Основу становлять Конституція України, Закон «Про Національну поліцію» [99], Дисциплінарний статут, антикорупційне законодавство, норми адміністративного та кримінального процесуального права, а також відомчі нормативні акти. Така система норм забезпечує єдиний правовий статус поліцейського та формує єдині вимоги до службової поведінки всього особового складу.

3. Присяга поліцейського є особливим юридичним фактом, що покладає підвищену моральну та правову відповідальність за результати службової діяльності. Порушення Присяги має самостійну правову природу, не обмежується дисциплінарною відповідальністю та є підставою для звільнення з публічної служби. Це забезпечує уникнення подвійної юридичної відповідальності та відповідає конституційним положенням.

4. Ефективне забезпечення службової дисципліни потребує поєднання нормативно-правового регулювання, контролю з боку державних і громадських інституцій, підрозділів внутрішньої безпеки, кадрового забезпечення, психологічного супроводу та діяльності Департаменту головної інспекції. Такий

системний підхід дозволяє зміцнювати дисципліну, законність та дотримання прав людини у діяльності поліції, а також підвищує суспільну довіру до органу.

5. Комплексне застосування заохочень (матеріальних, моральних, кар'єрних) та дисциплінарних стягнень сприяє формуванню високого рівня професійної дисципліни, відповідальної поведінки та морально-етичних стандартів серед поліцейських. Застосування заходів стимулювання здійснюється на основі об'єктивної оцінки професійних якостей та результатів служби, що підвищує ефективність кадрового управління.

6. Поліцейські несуть комплексну юридичну відповідальність, що включає кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну форми. Такий підхід забезпечує ефективний контроль за службовою поведінкою, запобігає порушенням прав громадян і підтримує високі стандарти діяльності Національної поліції.

7. Порівняльний аналіз досвіду ФРН, Польщі та США показує, що ефективне дисциплінарне провадження передбачає чіткі визначення дисциплінарних проступків, структуровані підрозділи для розслідувань, диференційовані санкції, право на оскарження та участь представників громадськості. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню прозорості, об'єктивності та довіри суспільства до поліції.

8. Щодо основних напрямів вдосконалення службової дисципліни рекомендується:

- систематизувати та гармонізувати нормативно-правову базу;
- створити спеціалізовані підрозділи або комісії для службових розслідувань з участю громадськості;
- впровадити диференційований підхід до дисциплінарних заходів;
- забезпечити чіткі механізми оскарження та апеляцій;
- формувати превентивну культуру дисципліни через навчання та підвищення кваліфікації.

З метою формування превентивної культури дисципліни, необхідно проводити постійне навчання та підвищення кваліфікації поліцейських у сфері

етики, прав людини та дисципліни, що сприятиме формуванню професійної культури та внутрішньої відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право зарубіжних країн : курс лекцій / [О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.] ; за ред. О. В. Кузьменко ; Нац. Акад. внутр. справ. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 525 с.
2. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2 т. / [В. В. Галунько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галунька. Херсон : Херсонська міська друкарня, 2011. Т. 1. Загальне адміністративне право. 320 с.
3. Астаф'єв А. А. Дисциплінарний проступок, як підстава проведення службового розслідування в органах Національної поліції України. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6/3. Р. 143–148. (Словацька Республіка)
4. Астаф'єв А. А. До проблеми визначення поняття дисциплінарне провадження в органах Національної поліції України. Теорія і практика сучасної юриспруденції : Міжнарод. наук.- практ. конф. (м. Київ, 7–8 груд. 2018 р.). Київ, 2018. С. 51–54.
5. Астаф'єв А. А. Роль та значення проведення службового розслідування в органах Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2, т. 5. С. 131–136.
6. Безрук Т. Дисциплінарна відповідальність: за що, ким та коли накладаються дисциплінарні стягнення. *Державний службовець*. 2016. № 4. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/april/issue-4/article-17093.html>
7. Бортняк В. А., Бортняк К. В. Особливості застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників податкової служби. *Правничий вісник Університету "КРОК"*. 2010. Вип. 5(1). С. 14–20. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2010_5\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2010_5(1)_4).
8. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. / Л. В. Панкевич, М. А. https://pidruchniki.com/1494051139205/ekonomika/oblik_vikonannya_byudzhetu
9. Вапнярчук Н. М. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ, 2010. 20 с.
10. Варенцова В. Г., Шахов В. Д. Дисциплина: права и ответственность.

Свердловск : Сред. Урал. кн. изд-во, 1985. 128 с.

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

12. Венедиктов В. С. Трудове право України : підручник. Київ : Істина, 2008. 384 с.

13. Грибок І. О. Оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. 220 с.

14. Григорчук М. В. Значення судового захисту в утвердженні конституційних засад під час здійснення діяльності суб'єктами господарювання. Часопис Київського університету права. 2016. № 4. С. 165–169.

15. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Принципи правового стимулювання службової діяльності в Національній поліції. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 3. С. 129–139. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsv/nvsv_03_2018/15.pdf

16. Дімітров Ю. Д. Правова держава в контексті законотворення, судової і адміністративної реформ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 1997. 16 с.

17. Додаток до Рекомендації № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців : прийнята Комітетом міністрів на 106 сесії 11 трав. 2000 р. URL: http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20ta%20protydiya%20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend_poved_DS.pdf

18. Додаток до Рекомендації № R (2000) 6 Комітету Міністрів Ради Європи про статус публічних службовців у Європі : схв. Комітетом Міністрів 24 лют. 2000 р. на 699-му засіданні Заступників Міністрів. Council of Europe : [сайт]. URL: <https://wcd.-coe.int/ViewDoc.asp?id=340693&Site=CM>

19. Дюги Л. Конституционное право. Общая теория государства / [пер. с фр. В. Краснокутский, Б. Сыромятников, А. Ященко, прив.-доц. Моск. ун-та ; предисл. : Л. Дюги, П. Новгородцев, проф]. М. : Изд. т-ва И. Д. Сытина, 1908.

20. Закон України «Про судоустрій і статус судців» : наук.-практ. комент. / за ред. В. В. Молдована. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 528 с.

21. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. / [сост. К. Л. Бугайчук, І. О. Святокум, В. В. Чумак]. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2016. 52 с.
22. Іншин М. І. Проблеми правового регулювання праці державних службовців України : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2005. 452 с.
23. Каменєв М. Системні проблеми, що перешкоджають ефективній діяльності поліції. Права людини в діяльності української поліції 2017 : аналіт. звіт / за заг. ред. Є. О. Крапивіна. Київ : Софія-А, 2018. 208 с.
24. Клочко А. М., Сибина В. О. Громадський контроль за діяльністю поліції в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 194–201.
25. Коваленко К. В. Зарубіжний досвід правового регулювання дисциплінарної відповідальності працівників правоохоронних органів. Форум права : електрон. наук. фахове вид. 2015. № 3. С. 102–106.
26. Коваленко К. В. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ, 2009. 21 с.
27. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV ; в редакції Закону № 2147-VIII від 03 жовт. 2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
28. Кодекс законів про працю України : затв. Законом Української РСР від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1971. додаток до № 50. Ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1170>
29. Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку : затв. Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 груд. 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282
30. Комісаров С. А. Взаємодія поліції й населення як стратегічний напрям діяльності органів правопорядку: міжнародний аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 2. С. 123–126.

31. Конституція України : прийнята від 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
32. Ластович Д. М. Місце та значення поліцейських послуг в діяльності національної поліції. Форум права : електрон. наук. фахове вид. 2016. № 1. С. 141–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
33. Логвиненко Б. О., Кравченко І. С. Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності : метод. рек. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 20 с.
34. Лошицький М. В. Адміністративне оскарження як спосіб захисту прав громадян у діяльності органів публічної адміністрації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 31(2). С. 146–150.
35. Луценко О. Є. Притягнення до дисциплінарної відповідальності державного службовця за дії, що шкодять авторитету державної служби. Сфера дії трудового права та права соціального забезпечення : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника ; МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 188–191.
36. Малишев Б. Чотири проблеми із притягненням поліцейських до дисциплінарної відповідальності. Центр політико-правових реформ : [сайт]. URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873661-chotiri-problemi-iz-prityagnennyam-politseyskih-do-distsiplinarnoyi-vidpovidalnosti>
37. Мацокін А. Дисциплінарних проступок, провадження, стягнення. Держслужбовець. 2018. № 10. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/october/issue-10/article-39921.html>
38. Медведенко Н. В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 22 с.
39. Медведенко Н. В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : дис. ... канд юрид наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 256 с.

40. Миронюк Р. В. Громадський контроль за діяльністю поліції : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 134 с.
41. Новак О. Д. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності державних службовців. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 129–133.
42. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листоп. 2018 р. № 893. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4>
43. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України 26 січ. 2016 р. № 50. Офіційний вісник України. 2016. № 22. Ст. 861.
44. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України 07 листоп. 2018 р. № 893. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n17>
45. Про вищу юридичну освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р., № 1556-VII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
46. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 29. Ст. 233.
47. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22 лют. 2006 р. № 3460-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 29. Ст. 245.
48. Про Дисциплінарний статут персоналу поліцейських служб : Закон Королівства Бельгії від 19 трав. 1999 р. Центр політико-правових реформ : [сайт]. URL: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Bel_99.pdf.
49. Про затвердження Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби : постанова Кабінету Міністрів України від 25 трав. 2016 р. № 243. Верховна Рада України : [сайт]. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2016-%D0%BF#n9>

50. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження : постанова Кабінету Міністрів України від 4 груд. 2019 р. № 1039. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-%D0%BF>

51. Про затвердження Порядку формування та ведення особових справ поліцейських : наказ Міністерства внутрішніх справ України 12 трав. 2016 р. № 377. Офіційний вісник України. 2016. № 47. Ст. 1713.

52. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.

53. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

54. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII.

55. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

56. Про поліцію : резолюція № 690 Парламентської асамблеї Ради Європи від 8 трав. 1979 р. Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803

57. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4,

58. 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

59. Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 листоп. 2018 р. № 893. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18>

60. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.

61. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» : ухв. Комітетом міністрів 19 верес. 2001 р. на 765-му засіданні заступників міністрів.

Центр політико-правових реформ : [сайт]. URL:
<http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

62. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2016. 455 с.

63. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі : матеріали круглого столу, 23 листоп. 2017 р. / [упоряд. З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк]. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 172 с.

64. Циганов О. Г. Адміністративне оскарження як важливий засіб забезпечення законності при наданні адміністративних послуг у сфері правоохоронної діяльності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. № 1. С. 207–216.

65. Черниш Р. Ф., Машевська Д. О. Поняття, принципи та мета громадського контролю за діяльністю органів та підрозділів Національної поліції України. Наукові читання 2017 : наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ ; Наук.-інновац. ін-т екології та лісу. Житомир, 2017. С. 202–206.

66. Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису: Наказ МВС України від 18 грудня 2018 р. № 1026.

67. Про особливості забезпечення закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, зброєю, боєприпасами: Наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 358.

68. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки]; МВС України, Харків., нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017 – 242 с.

69. Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Басс В.О, Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусева К.А., Дрозд О.Ю., Золотарьова Н.І., Євдокимов Д.А., Квітка Я.М., Константінов

С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Лов'як О.О., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 294 с.

70. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ МВС України від 09.11.2016 №1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>

71. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина : навчальний посібник В.В. Середя, та ін. ; Львів : ЛьвДУВС, 2015. 512 с.

72. Астафев А.А. Адміністративно-правові засади проведення службового розслідування в органах національної поліції України. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. 211 с.

73. Звіт за результатами аналітичного дослідження ефективності застосування норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII від 24 листопада 2023 року. URL: <https://mvs.gov.ua/konsultaciyi-z-gromadskistiю/publicni-gromadski-obgovorennia/2023-rik/informaciine-povidomlennia-pro-provedennia-prezentaciyi-ta-publicnogo-gromadskogo-obgovorennia-zvitu-za-rezultatami-analiticnogo-doslidzennia-predmetom-iakogo-je-analiz-efektivnosti-zastosuvannia-norm-disc>

74. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, наказ МВС від 13.11.2017 № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text>

75. Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

76. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

77. Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

78. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2>

g o v . u a / l a w s / s h o w / 2 5 4 % D 0 % B A / 9 6 - % D 0 % B 2

%D1%80#Text

79. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

80. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: Наказ МВС України від 07 листопада 2018 року № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#Text>

81. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України, визначені наказ МВС від 07.11.2018 № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#Text>

82. Про Бюро економічної безпеки України: закон України від 28 січня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

83. Про Державне бюро розслідувань: закон України від 12 листопада 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

84. Про державну службу: закон України від 10 грудня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

85. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: закон України від 24 березня 1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

86. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: закон України від 15 березня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

87. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: закон України від 22 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-15#Text>

88. Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту: закон України від 5 березня 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-17#Text>

89. Про запобігання корупції від 14 жовтня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

90. Про затвердження Положення про Департамент головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України: Національної поліції України № 400 від 16.05.2023. URL: <https://npu.gov.ua/acts/polozhennia-pro->

departament-holovnoi-inspektsii-ta-dotrymannia-prav-liudyny

91. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: наказ МВС України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>

92. Про затвердження Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень: наказ МВС України від 25 березня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-19#n14>.

93. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>

94. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ МВС України від 06.02.2019 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text>

95. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: наказ МВС України від 15 листопада 2017 року № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>

96. Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції: наказ МВС України від 09.11.2015 № 1453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15#Text>

97. Про звернення громадян: закон України від 2 жовтня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

98. Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

99. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

100. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

101. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>

102. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду: наказ Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України та Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 р. № 6/5/3/41 затверджено Положення про застосування Закону України.

103. Про прокуратуру: закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

104. Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України: наказ М України від 07.11.2018 № 893.

105. Про статус народного депутата України: закон України від 17 листопада 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

106. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: закон України від 23 грудня 1997 року: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

107. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>